

Socijalna misel

Delovna šola (Karel Ozvald) — Volitve v narodno skupščino 18. marca 1923 (Fran Erjavec) — Oskrba ubogih v inozemstvu (Pero Popovič) — Sporazum — Svetovni položaj — Nove smeri kulturnega in gospodarskega življenja — Sombarov romantični socializem — XII. kongres ruske komunistične stranke — Nova Italija v luči književnosti — Kriza italijanskega fašizma — Šolsko vprašanje v Nemčiji — Revije in knjige.

L. II. LJUBLJANA — GORICA ŠT. 5.

1923.

**„Socialna misel“ izhaja 15. vsakega meseca na najmanj
24 stranh.**

**Kulturni del urejuje Fr. Terseglav (Ljubljana), socialni
in gospodarski dr. A. Gosar (Ljubljana), politični
dr. E. Besednjak (Gorica).**

**Upravništvo: Jugoslovanska tiskarna, kolportažni od-
delck, Poljanski nasip št. 2, Ljubljana. — Za Italijo
je upravništvo v Gorici, Via Carducci št. 4.**

**Cena: Celoletno 40 Din, za Italijo in ostalo inozemstvo
50 Din.**

Odgovorni urednik: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Tisk Jugoslovanske tiskarne v Ljubljani.

U našem založništvu so računokar izšla naslednja dela:

Baumbach-Funtek, **Zlatorog**. Planinska pravljica. Druga predelana izdaja. Vez. Din 22.—
Rodenbach Gg.-Gradnik, **Mrtvo mesto**. Roman. Broš. Din 18.—, vez. Din 24.—
Korun dr. V., **Spake**. Satire, humoreske in drugo. Drugi natis. Vez. Din 40.—
Doyle A. Conan, **Zgodbe Napoleonovega huzarja**. Prevel V. Mihajlovič. Detektivske povesti. Vez. Din 65.—
Meško Fr. Ks., **Oh tihih večerih**. 11 povesti in ertie. Vez. Din 40.—
Feigl D., **Pol litra vipavca**. Ta knjiga obsega 19 daljših in krajših ertie, ki jih vse skupaj preveva dober, pristen humor. Vez. Din 30.—

Do srede meseca aprila slede še nastopna dela:

Dostojevskij F. M., **Zločin in kazen**. Roman v šestih delih z epilogom. Preložil Vlad. Levstik. Dva dela.
Bonsels, **Prigode čebelle Maje**. Poslovenil Vlad. Levstik. Navadna izdaja brez ilustracij. — Izdaja z ilustracijami.
Leblanc Maurice, **Arsene Lupin**. Gentleman — vlomilec. Poslovenil Vlad. Levstik. — Iz vsebine: Aretacija Arsena Lupina. — Arsen Lupin v zaporu. — Arsen Lupin pobegne. — Skrivnostni potnik. — Kraljičino ogrlje. — Sherlock Holmes pride prepozno. Itd.
Marguerite Bernal Provins-A. Gradnik, **Knjiga za tebe**. Zbirka ljubavnih pesmi v prostem ritmu.

Levstik Vlad., **Gadje gnezdo**. Povest iz dni trpljenja in nad. Drugi natis.
Marryat Kapitan, **Morski razbojnik**. Roman. Poslovenil Vlad. Levstik.
Kunaver Pavel, **Po gorah in dolinah**. I. del s 40 slikami, II. del s 36 slikami.
Rozman Ivan, **Nova erotika**. Disonance in akordi. Tolstoj-Levstik, **Hadži Murat**. Novele.
Kraigher dr. Alojzij, **Skoljka**. Drama v treh dejanjih. Drugi natis.
— **Matilda Pernus**.
— **Mlada ljubezen**.
Rostand E., **Cyrano de Bergerac**. Veseloigra. Poslovenil O. Zupančič.
Scot Walter, **Ivanhoe**. Za mladino in odrasle. Poslovenil Vlad. Levstik.
Suchy Iv., **Starodiljske basni, bajke in pravljice**. Z mnogimi slikami.
Brezovnik Ant., **Saljivi Slovencec**. Zbirka najboljših kratkočasnic iz vseh stanov. Nova, predelana izdaja.
Herrman Ign., **Kako se je Kullhova Nanuka možila**. Poslovenil dr. Bradač. V dveh delih.
Baudelaire, **Poezije v prozi**. Poslovenil Karlin.

Dante.

Izdal in uredil dr. Alojzij Res. Oprema razkošna, okrog 300 strani velike četrтинke in 11 umetniških prilog. — Knjigo, na katero smemo biti Slovenci ponosni, je okrasil Tone Kralj.

Naročila sprejemajo vse knjigarne kakor tudi založna knjigarna

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg

Ljubljana, Miklošičeva cesta 16

Delovna šola.¹

Sag ich, wie ich es denke, so scheint
durchaus mir; es bilde
nur das Leben den Mann, und wenig
bedeuten die Worte.

Goethe, Epist. I.

Širom kulturne Evrope se danes zopet, iz umevnih razlogov, živahno jemljejo v pretres vzgojstvena vprašanja. Iz umevnih razlogov, pravim. »Časi revščine, nacionalnih stisk in družabnega razkroja redno odpirajo narodom oči za potrebnost in za nenadomestljive vrednote dobre vzgoje pa njej služečih javnih naprav. Zato pa so taki časi skoraj vsekdar obenem časi, ko se ne le izredno veliko govori o vzgoji, ampak tudi z neke vrste jasnovidnostjo veliko pravega spozna. Peščičica nad, ki je še ostala, se oklepa novih pokolenj. V želji, da jih z izpremenjeno vzgojo občujemo usode, ki smo je sami deležni, se stikajo najboljši zametki sicer brezupne sedanjosti.«

S temi besedami, ki jih je pred kratkim zapisal odličen nemški pedagog Aloys Fischer, se mi namreč zdi točno označen status praesens vesoljne Evrope, čeprav to ali ono, v čaru razdalje, stopa morda v drugačni luči pred nas. S tega vidika bi hotel tukaj izpregovoriti o načelno važnem vzgojnem in s tem kulturnem vprašanju — o »delovni šoli«.

* * *

Otrok, kakor pride na svet, je podoben rastlinskemu divjaku, ki mu je treba najprej s cepljenjem izpremeniti sokove, ako naj iz njega kdaj postane žlahtna vrtnica, žlahtni sad rodeča hruška ali podobno, in ki ga tudi pozneje moraš leto za letom obrezovati, privezovati pa čuvati, ker bi se sicer zopet izpridil. Požlahtnjevalno postopanje z otrokom oziroma s človekom se imenuje vzgoja; tudi vzgoja je v svojem jedru neke vrste boj s narodo gojenca. Vzgoja je oblikovanje, preustvarjanje človeka po telesu in po duhu, se normalno začne kmalu po rojstvu ter pravzaprav ne preneha nikoli. Oblike tega preustvarjanja se sicer izpreminjajo (predšolski otrok doma, ljudskošolski učenec, obrtni vajenec, srednješolec, vojak, visokošolec, uslužbenec, zakonski mož ali žena...), toda oblikovanje človeka po večini traja do konca življenja.

¹ Razlog, da smo se obrnili do vseučilišnega profesorja pedagoška, naj nam razloži, kakšen je zamisel »delovne šole«, je bil predvsem ta, da je bila takozvana »Zveza delovnega ljudstva« sprejela v svoj občinski delovni program za Ljubljano tudi delovno šolo, o koje ustrojstvu oziroma vodilni ideji pa naša javnost ni dosti poučena. — Opomba uredništva.

Dokler kako ljudstvo živi v bolj preprostih, konservativno-patriarhalnih razmerah, se glavni del vzgoje odigrava v domači hiši. Zato pa n. pr. v Homerjevih pesnitvah, kjer stopa pred čitatelja bolj enostavni tip kulture, ne najdemo posebne besede (*παιδεύειν*) za vzgojno dejstvo: vanje, temveč le besedo *τρέφειν*, ki pravzaprav pomeni: vzrejati.² Cilj vzgojnega prizadevanja na bolj prvotni stopnji življenja je ta, da se otrok priuči tistim šegam in navadam, po katerih je ukrojeno življenje odrastlih. In ta posel se poverja starcem, češ, stara kost je modrost. In marsikdo izmed nas, ki nosimo že nekoliko več križev in kar nas je zrastlo »tam zunaj«, bi menda še znal naštevati, česa vsega se je v prvih letih svojega življenja naučil od — svojega dedeka in babice.

Na višji stopnji socialnega in kulturnega razvoja pa se vzgoja ne more več z kdo ve kakim uspehom vršiti doma. Razlogov za ta faktum je več. Tako n. pr. dandanes opazamo, da staršem (očetu in tudi materi) boj za ljubi kruhek ne pušča več dovolj časa, katerega zahteva skrb za dobro vzgojo otrok, da postajata vedno manj sposobna za pravilno razvijanje telesnih, duševnih, moralnih lastnosti svojih otrok in da jima tudi, vsaj deloma, že začenja nedostajati prave volje za vseh vrst vzgojno dejanje in nehanje. V takem štadiju razvoja stopi na mesto rodbine vzgojitelj po poklicu, izšolan ali profesionalen pedagog. In torišče vzgojnega učinkovanja na otroke, oziroma na mladino, se sedaj prenese v — šolo. Kajpada s tem staršem in družbi še nikar ni s pleč vzeta dolžnost, se brigati za vzgojo mladega zaroda ter zlasti — »tako živeti, da se bo naraščaj lahko ob njih za sigurno orientiral« (A. Fischer).³

Pa tudi šola kot vzgojna naprava ex professo ima gojenca pripravljati na življenje njegove dobe ter zato ne bi smela v nobenem oziru biti življenju tuja, ampak bi se imel ves stil njenega vzgojnega prizadevanja (vzgojni ideali, ocenjevanje sveta in življenja ali »moral«, metode) ravnati po stilu vsakokratne splošne kulture. Žalibog se šola ne zaveđa dovolj teh svojih dolžnosti, sicer bi n. pr. danes, na vseh svojih stopnjah, s tistim premetavanjem »pozitivnega znanja«, ki ga skuša čim več stlačiti v učenca, ne tiščala naravnost v pozitivizem in kapitalizem.³

Cela vrsta šol (= šolskih oblik) ima ali samo ta ali pa, poleg drugih, še tudi ta cilj, da v učencu vzbujaj učenje sodobne kulture in pa voljo do te kulture; a pri tem naj bi se vsaj na področju ljudske šole primerno jemale v ozir krajevne razmere. To se pravi, nekaterim izmed sedanjih šol (n. pr. ljudski in srednji) je, oziroma bi imela biti stavljena samo ta naloga, vzbujati in oblikovati vse porabne sile učenca: telesne, duševne in moralne. Druge, vsaj nekatere šole pa bi poleg svojih specialnih nalog ne smele prezirati, da imajo biti tudi — oblikovalna šola (Bildungsschule); tako n. pr. začenja vedno bolj prodirati naziranje, da univerza nima samo gojiti čistega znanstva, čeprav bi to pač bila nje

² Gl. Barth, Geschichte der sozialpädagogischen Idee. 1920. Str. 8.

³ Gl. Vierkandt, Die sozialpädagogische Forderung der Gegenwart. 1920. Str. 5.

najzvisejša naloga, in pa slušatelj pripravljati na praktično delovanje v tem ali onem poklicu, ampak da bi poleg tega imela še z isto ljubeznijo negovati v slušatelju — umevanje sodobne kulture, zanimanje za njo in pa voljo, se je aktivno udeleževati.

Vse troje se mora uvaževati: telesne, duševne in moralne sile — in sicer iz sledečih razlogov: a) Ker je človek prirodno, kozmično bitje, to se pravi košček vsemira, ga je treba tako vzgajati, da mu postanejo očite tiste zakonitosti, ki jim je organsko življenje pokorno, ter da bo v stanu in pa tudi voljan, svoje telesno življenje spraviti z njimi v sklad. b) Z druge strani pa ne smemo prezreti, da je človek bitje, ki ima tudi v kraljestvu duha domovinsko pravico, to se pravi, da je bitje, ki spoznava, čuvstvuje, ocenjuje, stremi, hoče...; zato pa mu vzgoja te sile tako oblikuj, da bo sposoben in voljan, čimbolj prodirati v duhovni svet znanstva, umetnosti, verstva, npravstvenosti... c) In slednjič je človek še obenem *ζῶον πολιτικόν*, socialno bitje; zato je treba v njem buditi in oblikovati i moralne sile, da mu bo, ko prej ali slej stopi v praktično življenje, oziroma v svoj poklic, čimbolj jasno, kaj da so po svojem bistvu raznih vrst kulturne in življenjske skupine, ki je danes vsakdo že po naravi njih član (narod, ljudstvo, občina, država, cerkev, domovina, narodno gospodarstvo, javno življenje...) ter da bo tudi sposoben in voljan, se čim uspešneje udeleževati gospodarskega, političnega in sploh javnega življenja.⁴

Tak je torej cilj oblikovalne šole, ki osobito tvori osrčje ljudski in srednji šoli. Oblikovalna šola, oziroma pojmovanje oblikovalnih nalog te ali one šole bi nikdar ne smelo zaostajati za — življenjem! Današnja ljudska in srednja šola s svojim vtepavanjem najbolj bujnopestrega znanja in veščin (že v ljudski šoli n. pr. se mladina uči do tri, a v srednji celo pet do šest jezikov!) težko greši zoper ta klic življenja. Skrb šole danes »ne bodi več samo pouk, temveč oblikovanje značaja, navajanje k pridobivanju zadovoljivega naziranja o življenju in svetu, izoblikovanje vseh dobrih telesnih, duševnih, moralnih zastavkov in sil otroka, navajanje k umevanju in k sodelovanju ob novešem kulturnem življenju, ki se je toli silno razmahnilo na prirodoslovno-tehničnem in politično-socialnem področju, versko-npravstvena, domovinska, državljanska in umetnostna vzgoja« (Lietz).

Ni torej dovolj, če šola nauči učenca, da gladko čita, piše, brezhibno logaritmirata, sigurno obvlada slovnico, »perfektno« govori ta ali oni jezik ter mu prisvoji, kar je še sicer znanja in veščin; poleg vsega tega je prav tako ali pa morda še bolj potrebno, da se dečko ali dekle tam navadi — kulturno, zlasti socialno misliti, oziroma čutiti in dejstvovati. Do teh sadov pa ne vodi sploh nobeno še tako intenzivno učenje, ki je dosedaj skoraj vseskozi bilo le bolj pasivno sprejemanje učne snovi

⁴ Gl. B u d d e, Noologische Pädagogik. 1914. Str. 284—286.

iz učiteljevih ust ali pa iz knjige. Do tega cilja vodi marveč samo — istinito doživljanje in pa produktivno delo!

In tako se pričinja že precej na glas pa upravičeno sedanji šoli očitati, da se obrača le do receptivnih sposobnosti učenca, produktivne sile v njem pa da pušča v nemar ter na ta način naravnost uničuje. Kakor bi otrok in mladostnik sploh ne izpričeval na vse mogoče načine, da je njegov pravi element — produktivno udejstvovanje: pri igri, kot spreten sodelavec na marsikaterem poprišču domačih opravkov, kot strasten ljubitelj športa itd.! Zato pa da bi morala šola v čim večji meri gojiti s a m o d e l a v n o s t učenca, in sicer ne samo na podlagi dela z glavo, ampak tudi s pomočjo r o č n e g a d e l a. In iz takih misli je vzniknil današnji zahtevek po — »delovni šoli«.

Klic po delovni šoli v naših dneh pa ni iz tal izkopan: že pedagoški klasiki Komenský, Locke, Rousseau, Pestalozzi, Fröbel krepko podčrtavajo vzgojni pomen ročnega dela. Sicer pa to dejstvo prav nič ne zmanjša zasluge tistim, ki bi se jim danes posrečilo doseči, da postane meso beseda, ki jo je dalekovidni genij oznanjal kot nov evangelij že pred stoletji. Čim popolneje uresničiti idejo delovne šole pa si zadnjih 20 let z veliko vnemo prizadevajo priznane pedagoške osebnosti tostran in onstran oceana: Dewey (izg. Duj), Kerschensteiner, Pabst, Rissmann, Maria Montessori (Rim), Blonskij (Rusija).

Klasični glasnik delovne šole na evropskem kontinentu je pač K e r s c h e n s t e i n e r, sedaj profesor pedagogike na univerzi v Leipzigu, ki je tekom zadnjih dveh desetletij v Münchenu kot tedanji »Oberstudienrat« dober del tamošnjega šolstva (ljudsko in pa nadaljevalno šolo) reorganiziral po načelih delovne šole. A miselni votek delovne šole je po Kerschensteinerjevem naziranju⁵ tale:

Ustroj delovne šole je po svojem bistvu naperjen zoper »učno šolo« (Lernschule), to je zoper tisti pretirani intelektualizem, ki ga vse dosihdob toliko srečavamo po naših šolah in ki se opira samo na razum pa na spomin učenca. A delovna šola, kakor si jo misli K., bi hotela dosedanje kopičenje površnega znanja vreči iz šol, oziroma ga omejiti na najpotrebnejši minimum, ter pred vsem drugim o b l i k o v a t i z n a č a j gojenca; delovna šola gre torej za istim ciljem, kakor W. Foerster s svojo »moralno pedagogiko«. Njej je v prvi vrsti do tega, da s čim manjšo učno smerjo pokliče v gojenčevi osebi na dan čim več jasne razsodnosti in pa veselja do dela za njegovo poznejše življenje, kar pa je dosegljivo le s s a m o s t o j n i m duševnim in ročnim delom v šoli.

A prvi in glavni znak delovne šole je samostojnost duševnega dela; ročno delo prihaja šele v drugi vrsti v ozir ter bi naj služilo le kot sredstvo za dosego glavnega namena: naj bi učencu dajalo vsakovrstne pobude za samostojno dejstvovanje njegovega duha.

⁵ Začrtan v njegovi knjigi »Grundfragen der Schulorganisation« (Teubner).

Sicer pa — tako izvaja zagovornik delovne šole — sistematično ukvarjanje z ročnim delom še z drugih vidikov sodi zlasti v ljudsko šolo. Treba le pomisliti, da se je delo duha tekom kulturnega razvoja izcimilo iz ročnega dela: obrt je podlaga ne samo vsej pravi umetnosti, temveč tudi vsemu pravemu znanstvu; in večina ljudi ne izkazuje nadarjenosti za to ali ono področje čisto duševnega, ampak za kako področje ročnega dela. In pa še to! Proizvajanje ročnega dela v šoli služi obenem za pripravo na bodoči poklic, ki je za večino učencev pač — obrt. A »vzgojno pripravljaj na ročni poklic ni v tem, da šola gojenca uvajaj v delovno postopanje, v rabo orodja, strojev in materialij tega ali onega poklica, ampak v tem — da mu splošno oblikuj organe, ki so potrebni za izvrševanje poklica, da ga privajaj na pošteno delovne metode, na večjo in večjo pažnjo, temeljitost in previdnost, da mu vzbujaj resnično veselje do dela«. Zato pa naj bi oblikovalna šola bila tako ustrojena, da bi lahko razvijala tudi spretnost učenčeve roke.⁶

Kerschensteinerju je tukaj osobito v mislih ljudska šola, s katero je on v Münchenu za dečke organsko spojil dela v n'ice za mizarstvo in ključavničarstvo, za dekleta pa kuhinje in krojačnice ter tako mladini obojega spola dal priložnost, da se po par ur na teden sistematično pod strokovnim vodstvom ukvarjajo z ročnim delom.

Ako hočemo zavzeti tako ali tako stališče do delovne šole, moramo pač čim točneje razbrati rdečo nit, ki se kot miselni votek vleče skozi njeno ideologijo. Docela nakratko je smisel delovne šole sledeči:

Najdragocenejši dar, ki ga učenec prejme iz svojih učiteljskih rok, ni ta, da vanj stlačim čim več pozitivnega znanja, ampak da mu pokažem solidno pot, kako je mogoče priti do znanja, in pa da ga naučim samostojno postopati. Vse tiste neverne Tomaže pa, ki jim to noče v glavo, Kerschensteiner vprašuje, kaj neki bi rekli n. pr. o mizarju, ki bi svojega vajenca hotel na ta način izuriti v mizarstvu, da mu vsak dan predava o raznih vrstah lesa, o orodju in strojih, da pridno pred vajenčevimi očmi eksperimentira, obla deske, žaga, lima, da za domače naloge vsak dan od njega zahteva, naj se nauči nekoliko paragrafov iz učbenika o mizarstvu na pamet, da mu ukaže vsak mesec izdelati spis recimo o pomenu stroja za oblanje, o pripravljanju porabnega lima, o izdelavi omare za obleke itd. — in pa če bi ta mojster pozneje pri izpitu svojega vajenca proglasil za pomočnika, ker je vse znal, kar se je na opisani način v treh letih naučil na pamet? In podobno, pravi Kerschensteiner, bi pač danes lahko že vedeli i to, da, če se otrok n. pr. uči katekizma na pamet, to še ne ustvarja religioznega, samo pamtenje zdravstvenih pravil ne higijenskega in samo učenje letnic, bitk, knežjih rodovnikov... ne domovinskega — življenja (Lebensführung).

⁶ Gl. B u d d e, l. c., str. 24—25.

Kerschensteinerjevi deloma temperamentno podani argumenti se mi zde tako prepričevalni, da si človek pač iz srca zaželi, naj bi se tudi po naših šolah poleg podajanja znanja, v kolikor se mu ni mogoče izogniti, začela čimbolj buditi samodelavnost učenca ob izvrševanju dela, duševnega in ročnega — kar je jedro delovne šole.

Tudi Kerschensteinerjevemu naziranju o vlogi ročnega dela bo težko kaj načelnega prigovarjati, vsaj v kolikor prihaja v poštev ljudska šola po mestih, kjer »gosposki« starši otroke radi naravnost odvrčajo od ročnega dela doma. Na področju srednje šole pa bi se po njegovem mnenju produktivna samostojnost učenca lahko gojila tudi brez ročnega dela. Jaz pa mislim, da bi se tudi našemu srednješolcu prav prileglo, ako bi se moral vsaj po dve uri na teden podvreči sistematičnemu ročnemu delu te ali one vrste. Saj bi to najbrž bila edino uspešna pot, da se tak gospodič nauči spoštovati ročno delo, ki je vendar tako važen faktor v sodobni kulturi, in pa spoštovati obenem — delavca, ki si z ročnim delom pošteno služi kruh. Kajti sila mučno je n. pr. slišati iz ust »inteligenta«, ki si toliko domišljuje na svojo »maturo«, da tega ali onega ne more, češ, saj ni kak — »šuštar«! In tej ali oni »fino« izobraženi gospodični bi tako nemara ne ostalo prikrito, da je tudi »služkinja« — človek.

Ceterum censeo: »delovna šola« ima svoj *raison d'être*. Samo enega se moramo jasno zavedati: da je to, kar smo zgoraj izluščili kot jedro delovne šole, le pot do cilja, ki jo naj hodita ljudska in srednja šola, ki pa bi z ozirom na svoj cilj morali tako prva kakor druga biti — oblikovalna, to je taka šola, kateri je dana naloga, da v čim večji meri vzbuja in oblikuje vse kulturno porabne sile gojenca: telesne, duševne in moralne.

Fran Erjavec:

Volitve v narodno skupščino 18. marca 1923.

Kar sem poudaril glede zadnjih volitev v narodno skupščino za Slovenijo,¹ velja v bistvu tudi za vse ostale pokrajine naše države: ljudstvo je šlo topot preko različnih kulturnih, gospodarskih, socialnih in drugih gesel, ki igrajo v normalnih prilikah pri vsakih volitvah odločilno vlogo in se je grupiralo po pretežni večini po državnopravnih vidikih, ki so danes pri nas identični z nacionalnimi in deloma tudi verskimi (pri muslimanih).

¹ Glej »Socialno misel«, II., 1923, str. 81—85.

Izid volitev v konsfituanto in narodno skupščino.

Stranke	Volitve v konstituanto 20. novembra 1920.										Volitve v narodno skupščino 18. marca 1923.									
	Od oddanih glasov je dobila v										Od oddanih glasov je dobila v									
	Poslanc.	Srbiji	Makc-daniji	Črni gori	Vojevdani	Bozani in Il.	Balman-diji	Hrvatški in Slav.	Slove-niji	Skupno stvilo glasov	Poslanc.	Srbiji	Makc-daniji	Črni gori	Vojevdani	Bozani in Il.	Balman-diji	Hrvatški in Slav.	Slove-niji	Skupno stvilo glasov
1. Narodna radikalna	91	111597	307890	3537	48350	59443	6008	390560	—	284525	107	242979	75781	8138	62605	29615	23009	53033	3482	502042
2. Demokratska	92	79089	69888	7955	18133	18100	5198	78406	12288	319448	52	155458	72481	8414	23232	13632	10919	80907	14661	384944
3. Zemljoradnička	31	4512	—	—	3873	55108	10636	4055	—	118463	8	62003	1642	3405	11306	58559	16112	3063	—	156059
4. Hrv. republik. seljačka	59	—	—	—	—	—	—	236500	—	330500	70	—	—	—	67970	27693	37848	10186	—	473697
5. Jugosl. muslim. (Spaho)	24	—	—	—	—	110805	—	—	—	110805	19	—	—	—	112228	—	—	—	—	112228
6. Dzemijet	8	—	30029	—	—	—	—	—	—	30029	14	—	73426	—	—	—	—	—	—	73426
7. Slovenska ljudska	15	—	—	—	—	—	—	—	—	58971	21	—	—	—	—	—	—	—	—	107076
8. Samostojna kmet.	8	—	—	—	—	—	—	33010	—	33010	1	—	—	—	—	—	—	—	—	33010
9. Jugosl. soc. dem.	10	—	—	—	—	2784	—	7619	—	46762	3	3770	—	—	28825	1843	7483	5723	—	11023
10. Komunistična	58	49385	49449	10869	13955	18074	8074	16141	16379	198786	3	4783	2198	1778	1243	2647	6186	—	—	42644
11. Narodno-socialistična	2	—	—	—	—	—	—	—	—	6186	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18885
12. Socialj. stranka del. ljud.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4061
13. Narodna ljudska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13207
14. Slovenska republika	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	879
15. Nomska stranka	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1461
16. Hrvaska pučka	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	463412
17. Bunjevci in Sokci	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20767
18. Hrvaska zajednica	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12763
19. Srbska republikanska	3	7231	6292	4613	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	33125
20. Hrvaska stranka prava	2	—	—	—	—	—	—	—	—	10136	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6091
21. Liberaina (Ribarac)	1	5661	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8691
22. Dr. Ante Trumbić	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5091
23. Prekmurska gospodar.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4266
24. Dr. Prinković	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13196
25. Hrvatska težavka	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1960
26. Srbska narod. (Čokorlo)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	38400
27. Ravnica	1	2484	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6215
28. Ceska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2484
29. Muslimanska narodna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	704
30. Nezavisna muslimanska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	306
31. Invalidi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	449
32. Črnogorski avtonomisti	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	644
33. Rumunska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7065
34. Jrgl. muslim nar. (Maglajić)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7070
35. Nezavisna radik. (Protić)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7070
36. Srbska	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6108
37. Dobrovoljci	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6108
38. Naprednjaki	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2322
39. Samostajci	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8431
40. Kazni samostojni	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1729
Skupaj volitev, upravičencev	—	577620	316900	48370	145267	472237	89019	637028	215272	2480623	—	654689	341721	48787	298131	488629	153786	718862	24847	2944352
Število volitev	—	325350	182067	25013	83296	330958	49069	438799	158265	1907265	—	487924	231762	32545	201608	380772	103945	568112	178593	2186291
Število poslancev	419	103	55	10	41	63	11	83	40	419	312	73	41	7	34	48	15	68	26	312

To nam kaže že prvi pogled na priloženi statistični pregled.² Če pogledamo na zadnje volitve s teža vidika, tedaj vidimo, da so dobile:

1. Nacionalne (verske) stranke (NRS, HRSS, Spahovci, džemijet, SLS, Novačan, Nemci, HPS, Bunjevci, hrv. pravaši, Trumbić, Drinković, črnog. avtonomisti, Rumuni, Protić in srbska stranka, 1.472.000 glasov ali 67·6%
2. stranke, ki stoje odločno na stališču t. zv. »enotnega« naroda in centralizma (demokratje, Maglajićevi muslimani, SKS in socialisti) 449.000 „ „ 20·7%
3. neopredeljene skupine (vse ostale skupno) 253.000 „ „ 11·7%

Iz tega je razvidno, da velika večina ljudstva v državi ni voljna žrtvovati svoje nacionalne ali verske individualnosti umetnim imaginarnim ideologijam takozvanih integralistov, ki hočejo narodne razlike izbrisati.

Da se je grupiralo ljudstvo po teh vidikih, je povzročila nedvomno v prvi vrsti vidovdanska ustava, ki je hotela s pomočjo ekstremnega centralizma naprtiti Slovincem in Hrvatom srbsko hegemonijo. Ves volivni boj se je vršil torej v glavnem v znamenju boja za in proti ustavi. Da so se morali postaviti v tem boju Srbi za vidovdansko ustavo, Slovenci, Hrvatje in muslimani pa proti njej, je jasno. To vidimo tudi iz volivnih rezultatov, kajti dobile so:

1. v Sloveniji, Hrvaški, Dalmaciji in Bosni:
 - a) revizionistične stranke 772.000 glasov ali 62·0%
 - b) ustavoverne stranke 342.000 „ „ 27·7%
 - c) neopredeljene stranke 110.000 „ „ 10·3%
2. v Srbiji:
 - a) revizionistične stranke 10.400 glasov ali 2·1%
 - b) ustavoverne stranke 487.000 „ „ 82·1%
 - c) neopredeljene stranke 73.000 „ „ 15·8%
3. v Vojvodini, Makedoniji in Črni gori:³

² Podatke za volitve v konstituantno sem črpal iz dela »Statistički pregled izbora narodnih poslanika« itd., ki ga je izdalo l. 1921. predsedstvo ustavotvorne skupščine, podatke za zadnje skupščinske volitve sem pa sestavil po uradnih objavah volivnih komisij v »Službenih novinah« in s pomočjo časopisja iz vse države. Vse številke bodo torej vsaj približno zanesljive, čeprav je bilo včasih glede na veliko razcepljenost kandidatskih list zelo težko določiti strankarsko pripadnost posameznih kandidatov. Disidentske liste sem prišteval vedno k maternim strankam, kajti tozadevnega cepljenja navadno niso povzročale programatične razlike, temveč zgolj osebne ambicije. Upoštevati tudi nisem mogel več razveljavljenja treh demokratskih mandatov po verifikacijskem odboru, glede katerih pa tudi še ni znano, katerim strankam pripadejo. F. E.

³ Te pokrajine sem vzel same zase, ker tu politična grupacija še davno ni izvršena in imajo zato tozadevne številke le relativno vrednost. V Vojvodini to pot samo slučajno še ni nastopila samostojna madarska stranka, Makedonija in Črna gora pa živita še docela v nenormalnih prilikah. V Makedoniji sami je razmerje med centralisti in avtonomisti nekako 147:79.

a) revizionistične stranke	35.000 glasov ali 7·5%
b) ustavoverne stranke	282.000 " " 63·2%
c) neopredeljene stranke	136.000 " " 29·3%

Vsa država kaže torej glede na ustavno vprašanje nekako naslednjo sliko:

a) revizionistične stranke	817.000 glasov ali 37·4%
b) ustavoverne stranke	1,111.000 " " 48·0%
c) neopredeljene stranke	319.000 " " 14·6%

Seveda dobijo te številke popolnoma drug pomen, če upoštevamo dejstvo, da so se izjavili za revizijo ustave skoro kompaktno vsi Slovenci in vsi Hrvatje, kajti s tem revizionistična ideja ni ostala več politična zahteva posameznih političnih strank, temveč zahteva dveh narodov izmed treh, ki to državo tvorijo. Silno naraščanje revizionističnih glasov in revizionističnega gibanja sploh je tudi najjasnejši dokaz, da temelji revizionistična ideja v resnici globoko v narodu samem ter je izraz njegove odločne volje, kajti ob njej so se popolnoma razbili vsi poizkusi nasilne udušitve te narodove volje, kakor jo je propagiral zadnja leta zlasti vodja prečanskih demokratov Svetozar Pribičević, dočim se je sesulo n. pr. komunistično gibanje že ob prvih naskokih meščanske reakcije.

Zanimiv pojav zadnjih volitev je tudi veliko cepljenje kandidatnih list. Dočim so nastopile stranke s trdnimi idejnimi temelji povsod kompaktno, opazimo pri radikalih, srbijanskih demokratih in zemljičarjih skoro v vsakem srbijanskem volivnem okraju po dve, po mnogih okrajih pa tudi po tri in celo štiri kandidatne liste, kar dokazuje, da so dotične stranke brez trdne idejne konsolidacije in globljih ciljev, ljudstvo v dotičnih okrajih pa politično še neizšolano in nedisciplinirano.

Pero Popović:

Oskrba ubogih v inozemstvu.

Od prevrata sem imajo naše oblasti veliko dela z izterjavanjem oskrbnih stroškov za osebe, ki so bile oskrbovane v inozemstvu v javnih ali privatnih bolnišnicah, hiralnicah, otroških azilih itd., ali pa z vračanjem podpor, ki so bile v inozemstvu dane našim ubogim državljanom. Država, s katero imamo tozadevno največ posla, je Avstrija. Pred vojno je bilo prebivalstvo Štajerske navezano na Gradec in druge industrijske kraje, kakor Bruck, Eisenerz, Kapfenberg, Leoben, Wiener-Neustadt, Dunaj itd. V teh krajih so se naselile v teku časa slovenske rodbine, ki so spadale h kadru ondotnih industrijskih delavcev. Kakor običajno se ti ljudje niso zanimali za svojo domovinsko pravico in si niso pridobili domovinstva v kraju, kjer so živeli, ampak so ostali pristojni v naše kraje, kjer so imeli domovinstvo njihovi davni predniki. Vprašanje domovinstva teh ljudi prihaja le tedaj v poštev, ko pade katera od teh oseb v bledo in jo mora podpirati javna ali privatna dobrodelnost, n. pr. ko rabijo bolniško oskrbo,

ubožne podpore itd. Zavodi ali oblasti, ki jih sprejemajo v oskrbo, zahtevajo seveda povračila stroškov od naše države.

Plačilo oskrbnih stroškov za naše oskrbovance v inozemstvu in obratno se urejuje diplomatskim potom. To vprašanje v naši državi še ni urejeno in ga bo treba urediti. Rešitev tega vprašanja bo treba pospešiti, ker gre za važno socialno zadevo. Nestalna načela, po katerih se povračajo oskrbni stroški, povzročajo škodo ubogim oskrbovancem, ker jih humanitarni zavodi dostikrat ne sprejemajo radi negotovosti, ali in v koliki meri bodo dobili povrnjene stroške.

Da se vidi, kako stanje je vladalo do leta 1914. med posameznimi državami glede povračila oskrbnih stroškov, bodi omenjeno sledeče:

Amerika ni vračala oskrbnih stroškov za svoje revne državljane, ki so bili oskrbovani v inozemstvu. Tudi izterjavanje iz zasebnega premoženja oskrbovanca ali njegovih sorodnikov, ki so po zakonu k plačilu zavezani, ni imelo uspeha. Podobno stališče je zavzemala Anglija, Rumunija, Španija in Portugal. Belgija je posredovala pri povračilu stroškov v toliko, kolikor je bil oskrbovanec sam ali njegovi svojci zmožni plačila. Podobno je veljalo glede Danske, Nemčije, Francije, Italije, Nizozemske, Norveške, Švedske in Rusije.

Nastane vprašanje, na kako stališče naj se postavi kraljevina SHS v tej zadevi. Glede tega bi bilo omeniti sledeče smernice, ki se tičejo predvsem slovenskih razmer:

1. Ali naj se kraljevina SHS sploh spušča v pogajanja, oziroma ali naj odkloni formalno in faktično reciprociteto?

2. Ako se prizna reciprociteta, katere razmere naj služijo za podlago reciprociteti?

3. Ureditev vprašanja, kako naj se postopa glede onih oseb, ki so po pokolenju Jugoslovani in bivajo nepretrgoma mnogo let izven države.

K vprašanju pod 1. bi bilo omeniti, da ni nobenega razloga, da bi naša država brez nadaljnega odklonila stopiti v recipročno razmerje z onimi državami, ki imajo z nami slične interese in si reciprocitete želijo. Glede onih držav, s katerimi ne bi v tej zadevi prišlo do formalnega dogovora, bi morala kraljevina SHS stati na stališču faktične reciprocitete in plačevati oskrbne stroške samo za pripadnike onih držav, ki store isto glede naših državljanov. To se bo dalo ugotoviti po posameznih slučajih oskrbe tujih državljanov v naši državi, oziroma naših državljanov v inozemstvu, s katerim ne stojimo v formalnem dogovoru.

Glede vprašanja pod 2. bi bilo omeniti, da je mogoče vzeti za podlago reciprociteti naše obstoječe zakone, ki obravnavajo ubožno oskrbo. To je mogoče samo pri onih državah, ki imajo podobno zakonodajo v tem predmetu in med katerimi obstoje tozadevno zelo ozki stiki. Z ozirom na slovenske razmere imamo z zvezno republiko Avstrijo enake zakone in Avstrija pride za Slovenijo v prvi vrsti v poštev glede ubožne oskrbe, in sicer iz razlogov, ki so uvidoma omenjeni. Taka rešitev reciprocitete bi bila za Avstrijo ugodna, ker bi v vseh slučajih prišla do povrnitve stroškov, t. j. ako ne od oskrbovanca samega, pa od drugih, ki so po zakonu zavezani plačevati oskrbne stroške. Za našo državo bi bila taka rešitev v finančnem oziru nekoliko manj ugodna, pač pa bi bila zelo socialna in humana. Kakor znano ima Avstrija razmeroma dosti večje število ubožnic, hiralnic, zavetišč, otroških bolnišnic, kakor mi. Revno avstrijsko prebivalstvo se poslužuje v veliki meri teh ustanov, ki se vzdržujejo iz javnih sredstev. Spričo tega se nikakor ne moremo postaviti na stališče, da našim državljanom, ki bivajo v Avstriji, odrečemo to, kar ima avstrijsko prebivalstvo. Po sedanjih ugotovitvah se je posluževalo vsako leto po prevratu več tisoč naših ubogih državljanov teh zavodov. Ako bi te ljudi v smislu obstoječih zakonov

hoteli mi sami na našem ozemlju oskrbovati, mislim, da v splošnem oskrba ne bi bila cenejša niti boljša.

Glede Avstrije bi se bilo torej postaviti vsaj približno na stališče, ki ga predvidevajo naši zakoni, ki to zadevo obravnavajo. Podobno stališče bi bilo zavzeti glede Italije, Ogrske, republike Češkoslovaške in Poljske, bodisi na podlagi formalne ali faktične reciprocitete.

Glede povračila stroškov državam, s katerimi nimamo tozadevno ožjih stikov, naj se ne bi ravnalo po zakonih, ki obravnavajo pri nas ubožno oskrbo, ampak naj bi se posredovalo — v slučaju, da obstoji reciprociteta — pri povračilu stroškov samo tedaj, če je plačila zmožen oskrbovanec sam, ali pa drugi, ki so po zakonih zavezani oskrbovanca alimentirati.

V splošnem mora naša država stremiti pri pogajanjih za tem, da doseže čim več ugodnosti za naše državljane, t. j. da bo v inozemstvu oskrbovano čim več naših revnih državljanov, in sicer po zmerni ceni. Dogaja se namreč, da inozemstvo, zlasti Avstrija, stalno zvišuje oskrbne stroške v svojih zavodih za naše državljane. V nekaterih zavodih v Avstriji se zahteva za naše državljane desetkrat večji znesek kot za domačine. Za domačine-hiralce se n. pr. zahteva 20.000 a. K, dočim se zahteva za naše državljane 200.000 a. K dnevno. V državah z visoko valuto, kakor Italija, se zahtevajo veliki zneski. Te stroške morajo dostikrat nositi naše občine, ki jih radi slabih finančnih razmer sploh ne morejo plačati.

Ker gre za eminentno humanitarne zadeve, bi moralo inozemstvo kakor tudi naša država znižati oskrbne stroške za revne na minimum. Nobena država pa ne bi smela zahtevati višjih stroškov za inozemce kakor za svoje državljane. Slednje velja brez razlike, ali se oskrbuje revna oseba ali pa ona, ki je zmožna plačila. Države z visoko valuto bi morale upoštevati stanje v državah s slabšo valuto in naj bi zaračunavale stroške za uboge na ta način, da ne bi presegalii stroškov tuzemskih zavodov enake vrste.

Najmanj kar se v vseh slučajih more zahtevati glede višine medsebojne poravnave stroškov, je reciprociteta.

K vprašanju ad 3. Kakor je uvodoma omenjeno, je predvsem v Avstriji po pokolenju veliko slovenskih rodbin, ki dolga leta nimajo z domovino nikakega stika. Že otroci izseljenika in dostikrat žene ne znajo slovenskega jezika. Ti ljudje dajo vso svojo delovno moč tujemu kapitalu in državi, v domovino, zlasti domovno občino, se obračajo samo tedaj, ko so v bedi. V pristojno občino, ki jim je po jeziku in krajevnih razmerah popolnoma tuja, pridejo često mnogoštevilne rodbine — po navadi brez očeta — in zahtevajo od nje oskrbo. Občina ima ogromno breme za ljudi, ki faktično ne spadajo v njeno zvezo, ampak tja, kjer so pustili svoje moči. Tudi ubogi ljudje bi rajši ostali v onih občinah, kjer so bivali celo svoje življenje, toda ker zahtevajo tako domovinski zakoni, morajo iz občine bivanja proč.

Glede teh ljudi bi bilo sprejeti posebno določilo, da naša država ne plačuje zanje oskrbnih stroškov v slučajih, če so čez 15 let nepretrgoma bivali izven države z namenom pridobivanja. S tem še ni rečeno, da bi ti ljudje ostali brez javne ubožne oskrbe, ampak da bo dotična država, v kateri so bili oskrbovani, trpela stroške. Isto bi veljalo na podlagi recipročnega načela tudi glede tujih državljanov v naši državi.

Pregled.

SPORAZUM.

Glavno vprašanje, okoli katerega se suče trenutno vsa naša notranja politika, je vprašanje sporazuma med Srbi in Hrvati ter Slovenci glede notranje ureditve naše države.

Ob ustanovitvi naše nove države beseda sporazum ni igrala nobene vloge, ker se je predpostavljalo, da med Srbi, Hrvati in Slovenci ni in ne more biti nobene sporne točke. Počasi pa je začelo državno telo bolehati — da nekaj ni v redu, je pokazal simptom splošne nezadovoljnosti v državi. Ta znak bolezní se ni hotel poleči in zato je bilo treba misliti na korenito zdravljenje. Po dolgem iskanju pravega in uspešnega leka smo prišli počasi do prepričanja, da je državna bolezen ozdravljiva le s sporazumom med Srbi in Hrvati ter Slovenci.

Ta ugotovitev je velepomembna zato, ker obsega priznanje, da temelji za našo državo niso bili postavljeni prav in da je zato treba zgradbo postaviti na nove, boljše in solidnejše temelje potom medsebojnega sporazuma.

Toda kako?

Sporazum, kakršnega potrebuje naša država, je stvar posebne vrste. Vprašanje nastane: prvič, kdo ga naj sklepa in kdo je v to pooblaščen? Dalje je treba ugotoviti, do katere meje lahko pogajalci drug drugemu eventuelno lahko popuščajo, ako nočejo popolnoma zatajiti svoje najbližje preteklosti. In še več je takih vprašanj, ki lahko zelo odločilno vplivajo na potek pogajanj glede sporazuma.

Navadno prevladuje mnenje, da so poklicani za sklepanje sporazuma izvoljeni ljudski zastopniki. Prav. Toda kateri? Ali le tisti, ki so bili v ta namen izvoljeni, ali tudi oni, katerim ljudstvo posebno te naloge ni poverilo? Mi vemo, da je bila volilna platforma v Srbiji čisto drugačna kakor na Hrvaškem, v Sloveniji in v Bosni — ali morejo in smejo sedaj ti zastopniki sklepati sporazum, za čigar sklepanje bi bilo pač predvsem potrebno posebno poverilo ljudstva? Takega posebnega poverila pa ena stran nima in to je velik političen minus v razvozljevanju tega vprašanja. Srbski volivci bi namreč lahko vprašali svoje sedanje poslance: Kdo vas je pooblastil sklepati nekaj, o čemer mi nič ne vemo, oziroma vemo ravno nasprotno, ker ste med volitvami nastopali med nami ne kot borci za »sporazum«, ampak kot branilci sedanjega stanja? In če en prizadet narod sporazuma ne odobri, koliko je tak sporazum vreden? Jeli potem sploh mogoč?

Vsem, ki zasledujejo dnevno politiko, so znane zahteve Radićeve stranke oziroma federalističnega bloka, znane pa tudi zahteve in namere Belgrada. Med federalisti, zlasti med Radićem in med zagovorniki

vidovdanske ustave zija velik prepad, ki naj bi ga premostil »sporazum«. Sedaj nastane vprašanje: Kdo naj odneha in koliko? Jasno je, da se vsak boji odnehati v interesu svoje politične reputacije. Če odneha Radić le za las od svojih zahtev — ali bodo odnehali tudi njegovi volivci, ki predstavljajo celokupen hrvatski narod? Ta dvom je opravičen, kajti, ali je Radić ustvaril hrvatski narod, s katerim bi kot njegov ustvaritelj lahko pometal po svoji volji, ali je hrvatski narod postavil Radića, v katerem ne gleda osebe Radićeve, ampak svojo posebnost? Torej: Ali more in sme Radić nazaj — ali more in sme Pašić nazaj, ne da bi položil svojo glavo na žrtvenik z dvomljivim izgledom na uspeh?

To so važna vprašanja, katerih se nihče rad ne dotika, ampak se jih vsak po možnosti izogiba in poskuša osnovno podlago sporazuma premakniti na drugo ploskev. Ta druga podlaga naj bi bila ta, da se kar čez noč izpremeni sporazum med srbskim in hrvatskim (slovenskim) narodom iz vprašanja prizadetih narodov v vprašanje parlamentarne taktike in parlamentarne borbe. To taktiko so si izbrali srbski radikali, oziroma sedanja samoradikalna vlada, češ, »sporazum« bo dosežen, če dobi ta ali oni toliko in toliko ministrov, toliko in toliko gospodarskih koncesij itd. To je usodna zmota. S takim »parlamentarnim sporazumom« bi se dali mogoče ozdraviti nekateri simptomi bolezní, ne pa bolezen sama, ki je državna in ne parlamentarna.

Sporazum med Srbi in HS ni mogoč, če ga ne zahtevajo enako vsi trije narodi in če ga ne izvedejo po svojih nalašč v ta namen izvoljenih in pooblaščenih zastopnikov. Izvoljen biti kot zastopnik ljudstva vobče je za sklepanje sporazuma premajhna legitimacija. Srbi pa sporazuma ne zahtevajo in ga niso zahtevali. Kar pa radikalna stranka pod sporazumom razume, je nekaj čisto drugega nego to, kar sporazum pomeni za Hrvate in Slovence. V tej okolnosti vidimo eno največjih zaprek za pravi sporazum. Radikalna stranka pa ne čuti potrebe po takem sporazumu, kakor ga potrebujejo Hrvati in Slovenci, ker tak sporazum predpostavlja delitev državne moči, ki jo imajo radikali danes vso v rokah sami. Po dosežanih političnih pojmih pa je ni stranke, ki bi delila svojo moč z drugimi radovoljno in ne prisiljeno. Zato gotovo ni brez podlage domneva, da je vse govorjenje radikalov o sporazumu in o njihovi dobri volji za sporazum samo taktična poteza radikalov, da se obdrže čim dalje mogoče na vladi sami in da neomejeno vladajo nad celo državo s spretnim izigravanjem stranke proti stranki, oziroma ene parlamentarne skupine proti drugi. Federalističnemu bloku groze

z zvezo z demokratskimi centralisti, demokratom pa z blokom, oni sami pa vladajo. To je vsa skrivnost radikalne politike, ki je danes odeta v plašč »sporazuma«.

Pri razmotrivanju tega vprašanja tudi ne smemo pozabiti na razliko med našo in med srbsko politično mentaliteto vobče. Koliko bi bil vreden sporazum, ki bi temeljil na dogovorih, sklenjenih na podlagi diametralno si nasprotujočih moralnih naziranj, in ki bi se zato lahko vsak čas prelomil?

Položaj je zato težak. Izvojevati sporazum z realno politično močjo, ni lahko, bratske ljubezni, ki bi ga pa spontano ustvarila, pa ni. Na vsak način je zaenkrat potreba čim tesnejšega spoja med vsemi stranikami federalističnega bloka. I. P.

SVETOVNI POLOŽAJ.

Za najvažnejši svetovnopolični dogodek zadnjega časa smatramo govor predsednika južnoafriške zvezne republike, generala Smutsa, ki je izjavil, da se britanski dominijoni ne udeležijo več nobene vojske v Evropi. Od londonskega kabineta zahtevajo zvezne države Britanije, da jasno opredeli svoje politične smernice v smislu miru. Dominijoni so mnenja, je dejal Smuts, da bi tudi svetovna vojna 1914. leta ne bila izbruhnila, če bi bili angleški državniki že izpočetka zavzeli nedvoumno stališče.

Ta izjava je zato tako važna, ker opredeljuje politične smernice celokupnega britanskega svetovnega imperija. Angleški kabinet ne more danes več delati politike po ozkih vidikih materinske zemlje, marveč se mora dati voditi od ozirom na svoje bivše kolonije, ki danes niso več kolonije, marveč z angleškim otokom vred popolnoma enakopravni deli velike britanske zvezne države. Ta velika država pa hoče stalnega miru v Evropi, brez katerega ni gospodarske obnove sveta.

Britanski imperij se izpreminja iz države, ki je iz enega samega središča vladala podložnim kolonijam izključno po interesih londonske trgovske »city«, v svobodno pogodbeno zvezo držav, ki sourejšajo svojo politiko po interesih celokupne zveze. Prej se je londonski kabinet držal načela, da se ima iz kolonij, ki so imele materinsko deželo poceni preskrbovati z živili in surovinami, čim več izžeti, s tem, da so bile primorane drago kupovati angleške obrtne izdelke; danes so te kolonije samosvoje države, ki si ne puste ničesar narekovati. Za Kanado, Avstralijo in Južno Afriko je prišla Irska; v doglednem času se bo na enak način osamosvojila Indija; Egipt je stopil kot suverena država z Anglijo v politično-trgovinsko pogodbeno razmerje; Mezopotamija mu sledi po tej poti; enako arabski Hedžas.

Materinska dežela se tem razmeram pametno prilagodi in si je osvojila načelo, da ne ovira osamosvojitve svojih bivših kolonij, da le dela z njimi dobre kupčije. Ona

skuša iz vseh bivših po načelih brezobzirnega imperializma vladanih zemelj ustvariti gospodarsko enoto, ki se politično izraža v svobodni federaciji, katera je dobila ime »dominijonov«. To je ključ k umevanju angleške politike napram vsem dogodkom, ki se po vojni odigravajo na evropskem kontinentu.

Čisto nasprotno smer pa gre politika Francije, koje imperializem se po svojih metodah bistveno loči od angleškega. Francija je dežela bogatega, a vedno bolj pojemajočega prebivalstva, podobno rimskemu cesarstvu v krščanski eri. Njene domače moči ne zadostujejo niti več za vzdrževanje domače kmetске in obrtne proizvodnje in vojaško obrambo dežele. Njene rezerve ljudskih moči se zajemajo danes iz zamorskih dežel, v kolikor se ne najemajo belokožni delavci iz inozemstva. Premašana Nemčija jo mora zalagati s premožom, premožovimi subprodukti, železom in tributom v zlatu, ter zanjo delati. Francija pač ne more drugače, sicer je ogrožen njen obstoj kot velesila, oziroma obstoj njene bogate vladajoče buržuazije. Nemčija ji je nevarna po svojem naraščajočem prebivalstvu. Ona se more držati le s tujimi legijami kakor svojčas Rim. Tudi je njena geografična lega čisto drugačna nego lega Anglije. Boj med Francijo in Nemčijo je zato boj na življenje in smrt. Vzroki, ki jo silijo k vojaškemu imperializmu, pa jo ne hote zenejo v nasprotje tudi z Anglijo in zato, kakor je Lloyd George nedavno podarjal, antanta še živi samo navidezno življenje. Tako Anglija kakor Francija si morata iskati drugih zaveznikov in vsled tega se obrisujejo konture čisto nove kombinacije velesil na kontinentu.

Kakor smo vedno podarjali, bo tu odločilna vloga pripadla Rusiji. Ako bi v Angliji res zmagala delavska stranka, ki že danes bistveno vpliva na politiko senžemskega kabineta, bi se ves položaj na svetu z enim mahom razjasnil: angleški svetovni imperij bi našel sporazum z rusko delavsko-kmetško republiko. Da je ta sporazum potreben, uvideva tudi konservativna in liberalnoburžuazna večina Anglije, ker so sicer resno ogroženi interesi Anglije v Aziji. S tem bi seveda tudi odnošaji med Anglijo in Nemčijo zadobili čisto drugo lice. Kaj bi to za Francijo pomenilo, leži na dlani. Francija mora ali sama pridobiti Rusijo zase ali pa ustvariti proti njej velik kontinentalni blok, ki bi obenem tvoril francosko stražo proti Nemčiji.

Možje je seveda, da se antanta poglubi, ker ima francoska politika tudi neko dobro stran za Anglijo. Francoska politika drži Nemčijo k tlom, obenem pa Francijo popolnoma veže na kontinent kar Angležem pride prav, da bi le preveč ne trpeli njihovi trgovski interesi. Tudi to je treba pomisliti, da se izvestni konservativni krogi v Angliji zelo boje naraščanja socializma in tudi zato nočejo Francije odbiti. Na čelu te struje je

minister za zunanje zadeve lord Curzon, ki je svojčas zagovarjal »batinaško politiko« napram Irski, zdaj pa je provociral zaradi ribarjenja v murmanskem zalivu konflikt z Rusijo. Curzon mogoče računa s kakšno poljsko-romunsko akcijo proti Rusiji, vprašanje pa je, če bo londonska city na ta načrt ultrakonservativcev pristala. Mi mislimo, da bodo prav zadeli le tisti, ki vpoštevajo latentno moč in bodoči razvoj kmetijsko-delavske Rusije; pa naj jim bo njen socialni ustroj všeč ali ne. Zelo verjetno je, da je angleška vlada izzvala spor z Rusijo le, da si mirnim potom izvaja važne trgovske koncesije v ruskem naftinem rajonu. Cosmopolita.

NOVE SMERI KULTURNEGA IN GOSPODARSKEGA ŽIVLJENJA.

Današnji krščanski civilizirani svet predstavlja strašen kaos. O enotnem nazoru krščanskih narodov v pogledu na vesoljstvo se ne more več govoriti, ampak le o najraznovrstnejših, deloma v čisto nasprotni smeri tekočih, deloma zopet drug drugemu bližajočih in križajočih se nazorih. O nobeni stvari ne vlada več nobena gotovost. Kar se tiče krščanstva, se narodi na eni strani od njega odmikajo, na drugi pa se mu zopet približujejo; kar se tiče brezverske filozofije in vede, vlada vseskozi veliko razočaranje napram njenim »rezultatom«, vendar pa na drugi strani v mnogih ozirih ni premagana. To stanje se odraža zlasti na nazore o družabnem sožitju, kjer si stoji nasproti najrazličnejše struje, ki jih ne ve nihče med seboj izmiriti, iz njih sestaviti sintezo, ki bi naj ustvarila novo družbo, kajti stara rapidno razpada.

Neka nemška šola išče rešitve socialnega problema v romantiki; ona hoče v moderni obliki vzpostaviti družabni ideal srednjega veka in zida na veličastni stavbi krščanske filozofije Tomaža Akvinskega. Njeno glasilo je »Morgenrot«, romantični mesečnik za kulturno in socialno reformo, ki izhaja na Dunaju. Temeljne ideje te šole nam je razložil v »Socialni Misli« dr. Winter, v zadnjem času se ji je deloma prav bistveno pridružil znani zgodovinar modernega kapitalizma, Werner Sombart, ki se je od svoje nekdanje pozitivistično-empiristične osnove izpreobrnil k načelom srednjeveškega kulturnega in družabnega reda. V »Morgenrotu«, ki je, mimogrede rečeno, nekoliko monarhistično pobarvan, razpravlja R. Kralik o romantični državni politiki, katero opredeljuje kot »ono državno umetnost, ki skuša pogreške pretekle dobe, od l. 1517. do francoske revolucije, zopet popraviti«. Vzor mu je srednjeveška država, ki je njen organizem preveal od cerkve negovani duh občestva in zavrača mehanistično-demokratsko državo, ki v splošni volilni pravici ne pozna nobene razlike med možmi in ženami, mladimi in starimi,

izobraženimi in neizobraženimi. Priznanja vredni so ponatisi člankov mojstra Vogel-sanga, ki merijo na obuditev in ostvarjanje njegovega duha v kar največji jakosti in razsežnosti. Glavni sodrnik je Slovencem znani Anton Oreš. V l. zvezku je napisal Elmar programatični članek »Unsere Pilgerfahrt«, kjer izvaja sledeče misli; Novoromantično gibanje črpa življenske moči preko starejših romantike iz srednjega veka, ko je bila ena cerkev, en Kristus, ena večna univerzalna enota središče in počelo vsega reda in ko je ta univerzalizem krščanstva najlepše ustvarjal kulturo harmonije v družini otrok božjih. Samo eno absolutno avtoriteto pozna ta nazor: Boga, vse zemeljske avtoritete izhajajo le iz slednje. Človek mora vršiti kulturno nalogo s tem, da izvršuje kot službo (Amt!) dolžnosti svojega poklica. Zasebna last delazmožnih je navezana na izvrševanje dolžnosti. Prejemanje obresti brez dela je izključeno. Pridobitev izvira le iz izvrševanja dolžnosti in je le sredstvo k tej, ne pa samo sebi namen. V bistvu raznovrstnega, bogato organsko razčlenjenega stvarstva utemeljeno nujno neenakost obvaruje pred razrednimi individualistično-antisocialnimi nasprotji živa zavest poklica (Berufsgedanke), t. j. da pojmi svoje delo kot službo (Amt, munus), ki me vanjo kliče višja oblast v blagor občestva in katera mi zaradi tega nalaga dolžnosti zaeno s pravicami in dostojanstvom dela. Iz tega občega, harmoničnega svetovnega nazora in iz vse obsegajočega življenskega čuvstva izvira umetnost, v kateri živi vse ljudstvo in ki jo vsak brez posebne izobrazbe razume.

Ta neoromantična šola stoji v najostrejšem nasprotju s boljševizmom, ki ga po njegovem ateističnem življenskem nazoru izvaja iz liberalnega kapitalizma. Vendar se pa boljševizem nikakor ne more smatrati kot že premagana struja v mešanici sodobnih kulturno-družabnih smeri človeštva. V boljševizmu so namreč nekatere komponente, ki utegnejo preživeti tisti politični in družabni ustroj, ki so ga boljševiki v Rusiji ustvarili. Ruski boljševizem je namreč tudi neka čudovita zmes slabega in dobrega.

Slednje — dobro — se javlja tudi v mnogih sodobnih kulturnih prizadevanjih, ki so vsa neposredno ali posredno slovanskega izvora. Pri tej priliki je vredno spomniti na državni in socialni zamisel Stjepana Radića, na kar je Nemce opozoril nedavno v »Hochlandu« dr. Seifert. Zdi se, da tiči v Radićevi ideologiji predvsem slovanska ideja o družbi, zasnovani na združnem bratstvu. Tudi to bi bila družba harmonično medseboj v sklad dovedenih interesov posameznih poklicev, pojmovanih kot »munus divinitus acceptum«, v službi celote, z zavestjo odgovornosti vseh za vsakega in vsakega za vse. Precej se vidi, kako iz tega

odsevajo nazori meniha starca iz »Bratov Karamasovih« Dostojevskega. Sploh je prevzelo svet v zadnjem času naravnost neko navdušenje za Dostojevskega, ki pa je že postalo bolešno kakor vsa iskanja sodobnega človeštva. Mnogim se zdi njegov teokratizem rešilna bilka iz sedanjega kaosa. V zvezi s tem so se začele zopet sanje o svetovni misiji slovanstva.

Ta slovanski ideal je, kakor smo rekli, združen, po svoji biti globoko ljubezensko-krščanski, toda v nasprotju z nemškimi romantičnim, zmeta pravno podrejenost, monarhično-hierarhično razčlenbo, fevdalno poslušnost, ampak je republikansko-federativen, »bratski«, v smislu neke čisto prostovoljne podreditve in zahteva naravnost idealno npravstveno višino človeštva. To je tudi slaba stran tega socialnega nazora, ker ne upošteva žalostne činjenice temeljne nepopolnosti naše biti.

V fašizmu vidimo isto zmes. Tu se teži za paganskim rimskim imperijem, se poudarja kulturni pomen krščanstva, se skuša ustvariti solidaristični stanovski sindikalizem, se oznanja na drugi strani surova gosposka sila itd. itd. In ta stvar bo še dolgo vrela, dokler se ne izlije iz tega plavža čista kovina. Fašizem sam kot politična sila pa bržčas utone v novem prevratu.

Mi ne mislimo, da bo ta velikanska borba človeštva s samim seboj končala z zmago vzhoda, kakor mnogi domnevajo z Gogoljem, ki je tudi prišel v modo — mi mislimo celo, da se bo zapadna kultura razširila še bolj, da ne pronikne samo Rusije, ampak prodrde do obali Tihega oceana in poevropeji celo Azijo. Pač pa verujemo, da sprejme zapadna kultura vase nekatere velike vrednote vzhodne, ne da bi trpela njena izkušena sila racionalne smotrene organizacije, ki je vzhod nima.

Pri tej priliki se nam zdi važno opozoriti na socialistične mislece Rusije iz druge polovice 19. stoletja, to je na Hercena, Krapotkina in Bakunina. Veliko idej, ki se danes širijo pod geslom preosnove družabnega reda na slovansko-kooperativni podlagi, pohaja brez dvoma od njih, ki so bili silno pod vplivom one socialne oblike človeškega sožitja, katero je predstavljali nekdanji ruski kmetski »mir«. Tudi naš veliki Krek se je bil veliko naučil iz njih. Treba bi bilo vse to študirati, toda mi smo od smrti Krekove v tem oziru šli zelo nazaj. Nujno je, da se študij socialnih razmer in socialnih sistemov ter njihove ideološke podlage med nami iznova poživim. Najbolj plodovito pa bi bilo v tem oziru po našem mnenju, če bi kdo iz raznih Krekovih spisov rekonstruiral njegov sistem krščanskega socializma, ki je zelo samonikel, treba je le raztresene ude zbrati in spojiti v eno sintezo. Potem se bo videlo, da je Krek jasno začrtal marsikaj, kar da-

nes mnogi vidijo pred seboj le kot nejasne konture. Videlo bi se tudi, da je Krek bil eden najbolj tipičnih slovanskih mislecev.

F. T.

SOMBARTOV ROMANTIČNI SOCIALIZEM.

Berlinski vseuč. prof. W. Sombart je predaval v zadnjem času v več mestih srednje Evrope o »socialnih preplaščevanjih« (Soziale Umsichtungen) v preteklosti, sedanjosti in bodočnosti. Ker Sombartove najnovejše misli pomenijo značilen preobrat v mišljenju mnogih sodobnih družboslovcev, jih podajamo tu v izvlečku:

V srednjeveskem normativno-idealističnem družabnem redu so urejevale družabne plasti npravne ideje, tiste norme, ki jih je razvil sv. Tomaž v svojem grandioznem sistemu. Veljavnost oz. moč v družbi so določevali idealistični razlogi: plemstvo, znanje, poklic. Kdor je vršil opravilo, ki je zahtevalo večje oblasti, oziroma premoženja, je imel odmerjeno tudi večje posestvo (Machtreichtum), n. pr. bil je bogat, ker je bil kralj, ne pa kralj, ker bogat.

Plasti modernega materialistično-naturalističnega družabnega reda pa določujejo naturalistične ideje in materialno stanje (utilitarizem, liberalizem, kapitalizem, marksizem). Ideje poklica je zamenila ideja pridobitve in posesti, moralno obveznost pa mehanično-tehnična sila. Konkurenčni princip vedno bolj prevladuje. Idealistične razloge vrednotenja zamenjujejo naturalistično-materialistični (posestvo itd.). Prevladovanje materialnih interesov je razdelilo poklice v kapitaliste in proletarce, ki jih ne veže več skupni poklic, ampak razred. Oba ta razreda pa se nahajata v brezobzirnem medsebojnem boju. Mesto bogastva radi oblasti velja oblast radi bogastva (Reichtumsmacht).

Ko so bile odstranjene stare npravne kvalitativne družabne norme in iz njih izvirajoča delitev po poklicih, je nastal prazen prostor, v katerega se izlivata dva toka z naturalistično-materialističnim kvantitativnim vrednotenjem.

Prvi je kapitalistično-materialistični tok, ki vrednoti po množini denarja. Že od stoletij sem so kolonizacije, revolucije itd. vedno bolj in bolj pospeševale nastajanje novih bogatašev (Reichtumsmachtbildung). To novo plemstvo je ob koncu 18. stoletja (v zap. Evropi) oz. ob svetovni vojni (v srednji Evropi) tako naraslo, da se ni moglo več živeti v staro aristokratsko kulturo, ampak je s svojo meščansko dobo aristokratsko plast izrinilo. Ta kapitalistična buržuazija (v komunistični Rusiji n. pr. v glavnem judovskega pokoljenja) pa ni v kulturnem oziru v primeri z velikimi kulturnimi deli nekdanjega plemstva skoro prav ničesar storila.

Proletarsko-komunistični tok pa vrednoti po množini poedincev. Proglašala modernega malika enakosti, ki pa nima z idealistično religiozno enakostjo otrok božjih ničesar opraviti. Vse višje kulturne stopnje hoče izenačiti z najnižjo, t. j. splošno kulturno višino. (V Nemčiji je bilo pred vojno razmerje med dohodki višjih uradnikov in najnižjih dninarjev $6\frac{1}{2}:1$, po prevratu pa $1\frac{3}{4}:1$.)

Kapitalistični tok ruši zunanjo kulturo, aristokratsko gornjo plast, proletarski tok pa uničuje srednji stan, vir notranje, pravne in umetniške kulture, ne da bi mogel sam ustvariti nove kulture. Tako stojimo pred propadom zapada, če ne najdemo izhoda iz nižin, v katere so nas zavedli moderni principi.

K sreči se v tem času širita tudi dve drugi, nadobudni kulturni strugi: kmetje in rokodelci, ki naj bi bili temelj bodoči kulture. Obe skupini po vojni bolje cenimo (ročno delo, popravila!). Ni izključeno, da nastane iz teh nova socialna plast. — Imeti moramo pogum, da se vprašamo, kakšna mora biti bodoča družba. Niti materialne vrednote, niti kapitalistični oz. proletarski razredni interesi, ampak principi harmonije, pravičnosti, primernosti in smotrenosti morajo urejati družabne plasti. Kulturo uničujejoča, nenravna principa denarja in enakosti mora nujno zameniti ideja poklica in enakosti.

Glavno pa ni razdelitev po plasteh (Schichtung), ampak duh, ki živi v človeštvu, četudi plasti vplivajo na duha. Molimo za veliko religiozno razsvetljenje, ki ga potrebujemo. Molimo, da pride nov duh v človeško družbo. Ne glejmo brezupno v bodočnost; znaki novega duha se že kažejo v različnih skupinah, zlasti med mladino. Priti mora in bo prišel čas, ko ne bomo več hoteli samo imeti, ampak tudi zopet dati. Ta duh družabne ljubezni nas mora navdati tudi z veseljem do dela, ker vkljub vsemu bo obveljalo »v potu obraza boš jedel svoj kruh«. Treba pa je tudi pokonci hoditi, zavedati se večnih vrednot in pri večnih zvezdah iskati mere in cilja svojega dela. — Kultura namreč ne cvetne samo iz dela in truda, ampak tudi in predvsem iz višjega, iz duha in iz njegovega pravega razmerja do Boga. Žalibog se mnogi tej resnici pomilovalno nasmehejo, a se motijo. Vsi veliki duhovi človeške zgodovine so se drugače orientirali; njim je bilo življenje, njegov namen in naloga, Bog in vest, zlati fundament, na katerem so zidali gospodarstvo, trgovino in sploh družabno življenje.

• • •

Tako Sombart. Razločevanje med dobo, ko so bili za vršenje oblastnih socialnih funkcij merodajni npravnstveni razlogi ter se je bogastvo odmerjalo oblastnikom zavoljo njihovih funkcij — ter med dobo, ko narobe oblast pripada posameznikom zavoljo njihovega bogastva, je shematično dobro izpelja-

no, toda dejanske razmere tej shemi popolnoma ne odgovarjajo, kajti oblast in funkcije plemstva so brezdvoma slonele tudi na njihovi ne vedno na moralen način pridobljeni materialni posesti. Pravilno bi bilo reči, da so v socialnem pogledu v srednjem veku vladali tudi npravnstveni principi, kateri so imeli na socialnogospodarsko strukturo družbe in na socialne »preplastitve«, kakor to imenuje Sombart, neprimerno večji vpliv nego ga imajo danes. Vera, npravnstvene norme, cerkev so bili regulator socialnega življenja, kar danes niso več ali pa vsaj v minimalni meri. Ali bi se moderne razmere izboljšale s tem, da se oživi srednjeveški fevdalizem, je veliko vprašanje, kajti ne sme se prezreti mnogih nenpravnstvenih momentov, ki so tudi s srednjeveškim fevdalizmom združeni in ki imajo v svojih posledicah precejšen delež na sodobni npravnstveno-socialni mizeriji človeštva. Ne sme se namreč misliti, da med srednjim vekom in našo dobo zija propad, ampak se ena doba preliva v drugo z vsemi svojimi dobrimi in slabimi stranmi. Srednjeveškega tlačanstva, mislim, nihče ne bo hvalil, naj je bilo še tako po cerkvi omiljeno. Glede moderne proletarskega gibanja bi bilo samo omeniti, da njegovega kulturnega »izenačenja na neko srednjo višino« pač ni tako razumeti. Socialna funkcionalna razčlenba družbe v socialističnem redu pač tudi ostane in stremenje po izenačenju kulture ni treba da bi pomenilo ponižanja njenega nivoja. Aristokrati vedno mislijo, da z njihovim slojem izgine višja kultura, kar pa ni res. V naši dobi se smatra za nositelja kulture liberalna buržuazija. Očividno pa je, da to ni res, vsaj ne v tem smislu, da bi z buržuazijo nujno poginila tudi kultura ali pa se vsaj znižala. Ali je mari z nastopom krščanstva izginito to, kar je v poganstvu bilo resnično kulturnega? Socializem pač stremi za tem, da je čim več ljudi deležnih kulture, in sicer kolikor možno v najvišji meri. Može bo ta kultura nekoliko drugače izgledala nego buržuazna, prevzela pa bo od nje gotove njene dobre strani, ki stoje na d razrednimi razlikami. Tudi antisemitski ton »novoromantičnih« sociologov nekoliko pači njihova idealna stremjenja. Res da se Judi nekako po naravi nagibajo k materialistično - pridobitnemu pojmovanju družabnega življenja, niso pa nedovzetni tudi za idealistične razloge, kar dokazuje veliko judovskih mislecev in državnikov, da navajamo v najnovejšem času samo Rathenau-a. Da je ruski boljševizem judovskega izvora, je stara caristična bajka, izmišljena od ljudi, ki se hočejo s podžiganjem protijudovskih instinktov nekega ljudstva zopet rehabilitirati. Judje v Rusiji so pristaši najrazličnejših strank, samo monarhisti niso, ker so bili od carizma vedno nečloveško preganjani. Materializem pa je med mnogimi kristjani žalibog ravnotako doma kakor med Judi. Kakšen razloček je neki med »krščan-

skim« in judovskim kapitalistom? Kristjani se sicer izgovarjamo, da so nas z materializmom okužili Judje, toda zakaj smo se neki dali okužiti? Pač zato, ker je naša krščanska vera zelo slaba. Sicer bi bili lahko mi Jude »okužili« z idealizmom. V boljševisizmu je veliko zapadno - svobodomiselnih, veliko pa tudi slovanskih elementov; to bo resnica. Med slovanskim pojmovanjem družabnih odnosov in nemškimi pa je res velika razlika. Nemci nagibajo k centralističnemu, pravnemu, subordinacijskemu pojmovanju, Slovani k svobodnemu, zgolj na motivih ljubezenske vzajemnosti slonečemu združevanju. V boljševisizmu se vse te nasprotné tendence medseboj križajo.

Če se Sombartova izvajanja na ta način kritično premotrijo, ostane resnično njihovo jedro: da je treba v naše družabno življenje uvesti moralne norme. Kako se potem človeška družba razčleni, je postranskega pomena. Na vsak način se mora vsak član te družbe in vsaka organizacija članov v njej zavedati svoje moralne obveznosti do celote, delo smatrati za moralno dolžnost in gnotne dobrine za sredstvo, ki naj zagotavljajo tisto mero blagostanja, ki je potrebna posamezniku in celi družbi za izvrševanje njenih npravnstvenih nalog v vesoljstvu. Kar pa se socializma tiče, se ne sme gledati enostransko samo kot reakcija na kapitalizem ali kakor antiteza h kapitalizmu in ga zato a priori »en bloc« odklanjati. Tako ga je sicer tudi Marx gledal, treba pa je pomisliti, da v dejanskem življenju vsako gibanje izgleda zelo drugače nego v teoriji. Tudi v socializmu, kakor se faktično razvija, so zapadajeni elementi npravnstvenega solidarizma in odgovornosti. To kolo zavrteti nazaj, bi po našem prepričanju vedlo le do poslabšanja razmer in še krutejše socialne borbe. Treba je genija, ki bi npravnstvene momente v gibanju mas bolj izluščil, razvil do viska in poglobil. To je v zvezi s problemom zopetnega pokristjanjenja človeške družbe, da se drastično izrazimo. Rekonstrukcije starih razmer iz izvestnimi korekturami se nam pa zdijo brezplodne. Tudi Sombart misli gotovo čisto pravilno: da je jedro problema v tem, kako v družbo uvesti zopet npravnstvene norme. Žalibog da mi vsi vemo, da je tega treba, ne vemo pa še, kako naj se lotimo tega dela. Sombart je izrekel veliko besedo, treba nam je molitve, duha od zgoraj! Mnogi pa sploh ne molijo več in še več nas je, ki prav ne molimo, kojih srce je prazno, ko usta govorijo, kojih dejanja so popolnoma nasprotna ljubezni, ki jo izpovedujejo. Smemo se pa tolažiti s tem, da je krščansko človeštvo že večkrat preživljalo take dobe (n. pr. ob zatonu rimskega imperija), da pa je potem prav vsled takih bridkih izkušenj, zmot in pogubnih posledic svoje slabosti in mlačnosti odprlo oči in oprto na velike zamisle

genialnih mož ter njihovo sveto življenje (sv. Avguštin!) poletelo še višje!

F. T.

XII. KONGRES RUSKE KOMUNISTIČNE STRANKE.

Rusija se brez dvoma, čeprav zelo počasi, gospodarsko popravlja. V tem oziru smo v 4. številki »Socialne Misli« 1923 prinesli zelo zanesljive podatke. V tem nas potrjuje tudi članki Fritjofa Nansena, ki je objavil v tem pogledu v evropskem časopisu podrobnosti, katere se glasijo celo še bolj optimistično. Zadnjič smo brali v tem oziru jako zanimivo poročilo nemškega obiskovalca kievškega velesejma, ki je napravil nanj najboljši vtis. Mož seveda ni videl senčnih strani, toda velikanski naporii sovjetov, da deželo dvignejo iz gospodarske pasivnosti, so neutajljivi in morajo sčasoma dovesti do uspeha.

XII. zbor ruske komunistične stranke, ki se je vršil aprila meseca, je stal v znamenju borbe desničarjev, kateri stremijo za čimdalje večjim prilagodevanjem komunistične politike gospodarskim razmeram in potrebam Rusije ter sveta sploh, in levičarjev, ki hočejo, da se komunistične teorije brez kompromisov uveljavijo. Zagovornik prvih je Krasin, drugih Buharin. Nade, ki so jih poлагali na ta spor ruski monarhisti in social-revolucioneri, kateri zadnji čas očitno pridobivajo v nekaterih krogih antante zopet nekoliko vpliva, se niso uresničile, kajti zbor je pokazal notranjo edinost stranke in sklenil resolucije, ki pomenijo srednjo pot med zmernimi ekonomisti ter zagovorniki maksimalnega komunističnega programa. Značilno pa je tudi, da so v vodstvo stranke bili izvoljeni ljudje bolj levičarske barve, kar dokazuje, da moč pristno-komunističnih nazorov v stranki ni oslabil, obenem pa je stranka ohranila tisti praktični smisel, katerega je vanjo vлил Lenin.

Trocki, ki hodí nekako srednjo pot, je, da dá izraza pristno-komunističnim postulatom, zahteval dosledno nacionalizacijo ruske industrije, ki je danes podružabljena samo v svojih večjih panogah. Samo na ta način lahko poveča država svoje dohodke in tudi plačo delavcev. Sedanja slaba aktivnost državnih trustov si razlaga Trocki z velikimi izdatki v nadomestitev uničenih tovarniških stavb in strojev. Ta delaven načrt pa je ostro napadel kot premalenkosten in tudi neizvedljiv Krasin, sedanji komisar za zunanjo trgovino, ki zastopa desničarsko strujo. Država neizprosno zahteva svoje. Dajte cesarju kar je cesarjevega. Politika ne sme biti na poti obnovitvi državnega gospodarstva. Finančni strokovnjaki naj imajo ravno toliko vpliva pri vladi, kakor pisatelji in agitatorji. Komunisti v Rusiji niso več preganjana stranka, a obvladajo državo pod najtežjimi pogoji. Vsi politični ugovori skrajnih strankinih teoretikov, njih

strah pred reakcijo in slično so le malenkost pred največjo nevarnostjo: pasivnostjo državnega gospodarstva. Rusija je dežela, katera ni zmožna producirati toliko, kolikor potrebuje. Državna uprava, armada, finance in industrija, vse živi na račun ubogega kmečkega gospodarstva, dasi je to samo potrebno pomoči. Rubelj ne bo več padal in državni proračun ne bo obupno pasiven le takrat, ko priskoči država na pomoč kmetu. Toda Rusija ni sama v stanju vpostáviti svoje gospodarstvo in je navezana na sodelovanje tujega kapitala. Ruska beda proizvodi letno državi 8 milijard zlatih rubljev škode. Radi tega je imela rapallska pogodba z Nemčijo za Rusijo velik pomen, ker je s tem bila ustvarjena možnost, da Rusija dobi inozemska posojila, kajti čim je bila Rusiji ponudena pomoč nemške industrije v svrhu njene obnovitve, so tudi druge države začele bolj zaupati Rusiji. Tako so samo aprila meseca tega leta prejele n. pr. ruske zadruge iz Anglije do 49 milijonov zlatih rubljev za naročeno blago. Prva naloga sovjetske vlade je zato, da zahteva svoje priznanje de iure in najame posojilo v inozemstvu. Sovjetski državniki ne smejo podcenjevati pomena diplomatskih vezi z buržuazno Evropo. Brez priznanja sovjetske vlade ni mogoče ustvariti trgovske mornarice, ni mogoče dobiti denarja za izboljšanje valute in organizacijo industrije. Desetmilijsko posojilo bi rešilo rusko vas in ruski denar, če bi tudi morala sovjetska vlada prevzeti prejšnje državne dolgove.

Izvajanja Krasina so našla v svoji celoti sočutje samo pri maloštevilnih desničarjih. Preobrazenski je n. pr. zahteval celo ukinjenje državnega monopola zunanje trgovine, ker samo prosti promet lahko reši Rusijo gospodarskega poloma. Vendar je ostalo to naziranje v manjšini, kakor na drugi strani ni obveljalo stališče levčiarjev z Buharinom na čelu, ki so protestirali proti novi ekonomski politiki sovjetske vlade sploh in zahtevali ostro komunistično diktaturo z izzivajočo zunanjo politiko. Zmagala je umerjena vladna večina, katera obsoja načrt Krasina kot protikomunističen, pa obenem tolaži levčiarje s tem, da je nova ekonomska politika samo taktična poteza.

Sklepi zbora so bili sledeči:

Državni monopol na zunanjo trgovino se v celoti ohrani. Izvestna količina žita se izvažata. To je bila skoro najbolj kritična točka kongresa, ker je zlasti delavsko opozicijo zelo razburjala namera vlade, da izvažata žito, ko milijoni prebivalstva še stradajo. Stranka pa je bila mnenja, da je treba državno kaso napolniti, predvsem pa pomagati kmetu z dvigom cene za kruh, da bi kmetstvo prebivalstvo, ki tvori 85% in je najboljši odjemalec državnih industrijskih izdelkov, postalo nakupovanja zmožno. Letos je bilo v inozemstvo prodano že okoli 300.000 ton žita, kar vključ lakoti v Ukrajini, na Uralu, v Tur-

kestanu in Povolžju ugodno vpliva na splošno narodno gospodarstvo. Kmetje tudi obdelujejo več sveta, če svoj pridelek z dobičkom prodajo. V smislu kmetijske politike je tudi sklep zbora, da se naturalni davek izpremeni v denarni, ker omogoča kmetom voditi lastno gospodarstvo bolj racionalno, z večjo svobodo in večjim dobičkom. Z reformo davčnega sistema pa gre roka v roko tudi reforma birokratičnega aparata sploh, ki je v sedanji veksatorični obliki pri kmetiskem ljudstvu obsovažen. Sploh je bila vsa tendenca XII. strankinega zbora odločno kmetijska. Gre za povzdigo poljedelske produkcije, da se razširi in okrepi notranji razprodajni trg za industrijo. Sicer se državne finance ne morejo sanirati, saj gre pretežni del državnega budžeta Rusije za posojila industriji in četrtnina budžeta obstoja iz obveznosti, ki jih je država dolžna svojim liferantom in celo delavcem.

Zanimivo je tudi stališče XII. zbora napram narodnostnemu vprašanju. Stalin, poročevalec o narodnem vprašanju, je izjavil ob navdušenem ploskanju, da obstoji moč komunizma v bratskem prijateljstvu narodov. Stranka bo torej ravno tako pobijala velikorusko nestrpnost, kakor sebičnost marsikaterih narodnih manjšin. Da se doseže edinstvo in pravna enakost narodov, je predlagal Stalin, naj se izpremeni osrednji komite stranke v dvohišno zbornico. Prvo naj bi volila zveza sovjetskih republik brez ozira na narodnost, druga pa naj bi bila sestavljena po načelu enkopravnosti vseh republik in avtonomnih pokrajin. Ta predlog sicer ni bil sprejet, toda je vplival na pomnožitev števila članov novega komiteja komunistične stranke, ki šteje sedaj 24 članov in 19 kandidatov, med njimi voditelji ukrajinske, beloruske in tatarske skupine komunistične stranke.

Sploh so v nacionalnem pogledu ruski boljševiki na pravem potu. Posamezne zvezne republike, iz katerih sestojata Rusija, dobijo celo pravo do lastne vojske. Za enkrat seveda ta določba spričo dejanskega centralističnega sistema rdeče armade nima veliko praktičnega pomena, pač pa načelni.

Dr. B.

NOVA ITALIJA V LUČI KNJIŽEVNOSTI.

Političnih struj in gibanj v Italiji po svetovni vojni ne more razumeti, kdor ni sledil razvoju italijanske književnosti vsaj od 19. stoletja dalje pa tik do današnjega dneva. Zato naj sledi tu o tem kratka skica:

Ko se je v prvih desetletjih 19. stoletja dvignil na zapadu val katoliške romantike, se je tudi v Italiji zbrala občina umetnikov, ki so tvorili umetnine z vernim srcem. Manzoni je centralna postava tega kroga. Njegov krščanski nazor se zrcali v umetninah na poseben način. Umetnik ne dokazuje, ne polemizira, ne poučuje. Iz notranjosti umet-

nine same, iz najgloblje lepote del diha krščanska misel. Poleg tega književnega kroga je vzraslo kolo katoliških znanstvenikov, esajstov in političnih tvorcev, ki sta jim prednjavila Rosmini in Gioberti.

Kmalu pa je zamrl glas tega rodu. Osvojen Italija je dvignila na ščit G. Carduccija, ki kliče iz groba stari Rim ter želi napolniti duše s klasično lepoto. On je pesnik vstajajočega liberalnega in nacionalističnega duševnega sveta, kateri mu vliva v srce vero v vsemogočnost razuma in znanosti ter v veliko poslanstvo Italije. V tej dobi ni močne postave, ki bi šla neopaljena skozi ogenj in strast, ki diha iz umetnin Carduccijevih. Razvoj gre nato dosledno naprej, v ravni strmicah se giblje idejna smer književnosti. Carducci je postavil mladini ideal Rimljana, v katerem se je um razvil do najvišje jakosti; ta neodvisni um je združen z estetičnim zrenjem sveta, predstavljal vzor-človeka.

Novi rod pa je šel korak naprej in je proglasil ne samo nezavisnost uma, ampak popolno avtonomijo osebnosti. Gabr. d'Annunzio, ta veliki mojster oblike, je postal vodnik te generacije. Zdaj je frivolen, zdaj govori z jezikom sv. Bernarda, potem slavi pogum »nadjudi«, ki gaziyo pot človeštvu s tem, da rušijo staro pravost, zdaj zopet poje himne, potem plaka z mornarskimi vdovami, — a vsa ta drgetanja duš so mu v estetično igro, kjer avtonomna osebnost iz vseh pojavov življenja izčara svojevrsten vonj. Razkrajajoč relativizem je temeljna črta d'Annunzijevega ustvarjanja. Človek nad množico, trezni nadčlovek, ki ima v rokah instrumente za vse strasti, ognje, čustva in ne veruje v nobeno, — to je postal vzor predvojne književne generacije.

A že pred vojno je kalil ta tok nov zared. Verski problemi so bili stopili na vsem evropskem zapadu v ospredje, v dušah je kipel in vrelo, in nastala je zavrelca raznih barv, ki so jo zaznamenovali za modernizem. Ravno modernizem pa je bil živo znamenje, da verski problemi niso za Evropo ničevna vrednota. Modernizem pa je tudi razkril vse strahotno razdejanje, ki ga je utrpela duševnost zapadne Evrope tekem 19. veka. Celo močni katoliški duhovi so dvomili in vedno zopet je zazvenel iz njih plah glas, naj se cerkev pomiri s pozitivistično znanostjo.

Sredi te dobe je po dolgih desetletjih nastopila izrazita katoliška osebnost v italijanski književnosti, Antonio Fogazzaro. Njegova glavna dela postavljajo vprašanje, kako naj združi katoličan svojo vero z modernim življenjem. Fogazzaro to vprašanje postavlja, reši ga pa ne. Trdnosti in jasnosti ni v njem, on je človek, ki išče, a išče z ljubeznijo do matere cerkve, in blodeč toži nad madeži, ki jih uzre njegovo motno oko na njenem oblaku. Vendar je Fogazzaro umetnik, ki uvaja v italijansko književnost katoliškega duha.

Za njim pa že gredo ljudje, ki so očiščeni dvomov, jasni v veri, in ta njih jasnost seva skozi meso njih umetnin. Okoli zbornika »La Torre« se zbira skupina teh umetnikov v letih 1913/14; najkrepkejša osebnost med njimi je Federico Tozzi. Toda šele meč vojne razruši do tal ponosno svetišče, v katerem je umetnik molil lastno osebnost. Iz te črne naplavine vzklije bujna rast... iz črnega ognja vojne stopa velik umetnik, poln katoliškega duha, v italijansko književnost in njemu ob strani gredo drugi, manjši.

Ta močna postava italijanske književnosti je Giovanni Papini. Njegovo življenje je veriga zablod in prevar. Dolgoleten dosleden boj proti »veliki laži« vere je bojeval s strastjo in s sijajno brušeno obliko umetnin. Nad dvajset zvezkov proze in pesmi leži pred nami in v vseh je Papini postavljaval svobodnega človeka v nasprotje z verujočim. Slep je zaupal, da se more vsak človek iz lastnih naravnih sil vsestransko dvigniti, zato je veroval v prebujenje dobrega potom akcije in kulturnega razvoja. Vojna mu je dala temeljit dokaz, da ni tako. Ko so padali bogovi njegove duše v prah, je začel iskati načelo, ki bi bilo ogelni, zdravi kamen za obnovo sveta. Našel je ta granit v evangelijih.

Novi duh v Kristu osvobodene osebnosti je zavel v Papinijevih tvorbah. Mož, ki je v globokem trpljenju našel luč, jo je hotel odkriti tudi tisočerm bratom, ki niso mogli iz mraka. Vsa književna Italija je obstala od začudenja, ko je Papini, rušitelj svetega, ponos najmlajše moderne, izdal knjigo »Storia del Cristo«. V tej knjigi pisatelj nazorno in z močnimi barvami slika zgodbo Kristusovo; on ne stopa k njej kot modroslovec ali razlagatelj, ampak pričara pred oči realistično, živo, subjektivno zamišljeno sliko dogodkov in duha, ki ga ne pojmuje več tako živo in neposredno, kot bi ga morali, morda ravno zato ne, ker ga zaznavamo čisto brez doživljanja, »z ušesi in ne s srcem«. Goreč ogenj valovi pod stranmi te knjige, ki vsak dan pričakuje Križanega, da govori z njim. Že dolgo let ni izzvala kaka knjiga v Italiji tolikega mežeta v kritiki. Ogorčenje se meša z navdušenim odobravanjem, zbadljive kritike leté na knjigo, idealistični krogi filozofov (G. Gentile) govorijo, da je Papinijevo delo veliko znamenje, ki zaključuje materialistično dobo v Italiji in odvarja vek idealizma. Tudi v katoliških krogih odmev Papinijevega dela ni bil povsod enak: mnogi so ga s skepto sprejeli. Toda delo ostane v svetovni književnosti kot ena največjih umetnin italijanske moderne; njegovega vpliva pa danes še ne moremo preceniti.

Zraven Papinija in v tesni zvezi z njim nastopa Domenico Giuliotti, oster, napadajoči borec za katoliško misel. On bije po sodobnem duhu družbe, ga zasmehuje, meri njegovo plitvost, se roga bogovom te dobe, jim trga krinke z obličij. Njegovi romani niso zgradbe, so griči rude razne veljave.

Giulioti ne dosega umetnika Papinija, a stoji visoko nad srednjimi pisatelji in je po Italiji široko znan. Skupaj s Papinijem sestavlja sedaj veliko katoliško enciklopedijo, ki bo obravnavala vse pojave duševnega življenja s stališča katoliškega nazora.

Poleg teh dveh vodnikov stoji vrsta mlajših krščanov, iz globlin njihovih del izžareva krščanski ožen. Tako se je po dolgem presledku prebudilo v italijanski književnosti novo življenje. Gotovo, še je slava d'Annunzija velika, toda tudi tu velja zakon lenosti. Še je najbolj razširjeni in citani pisec Italije lahkokrili Pitigrilli, ki je mojster meščanske duše, še srkajo mase strupeni sirup romanopisca Guida de Verone, toda to so listi, ki jih veter prinese in odnese. Rod, ki dorašča, pa živi v duševni atmosferi, ki je plodna za rast v globino in višino krščanstva. Smer duhov gre v spiritualizem, ne moremo pa reči, ali gre v novo zablodo ali v krščanstvo. Gotovo pa je, da so že dani pogoji, da se v Italiji razvijejo umetniki, ki bodo ustvarjali umetnine iz globočin krščanske umetnosti. j. k.

KRIZA ITALIJANSKEGA FAŠIZMA.

Fašizem pomeni poizkus, kako Italijo, kateri svetovna vojna ni prinesla nobenega realnega dobička, ampak le velika bremena, gospodarsko dvigniti, ji priboriti mednarodni prestiž in izvojevati zanjo odločno besedo pri reševanju srednjeevropskih politično-gospodarskih problemov. To je pač težka naloga za deželo, koje politika je najmanj od leta 1870. naprej čisto zavožena. Da stara liberalna stranka za to nalogo ni usposobljena je vsakomur jasno; vodstvo dežele bi bili morali po vojski prevzeti ali socialistična ali poplarska stranka ali pa obe v medsebojni vladni delovni koaliciji. Toda ljudska stranka, ki jo je don Sturzo šele po vojni ustvaril, je še premlada, stara socialistična pa pravi kaos neštetihi disharmonujočih struj. Da se socialisti niso medseboj ljuto klali, bi bili že leta 1919. lahko dobili v roke vajeti države in se lotili ali s sodelovanjem ali pa ob stvarni opoziciji ljudske stranke politično-gospodarske reforme Italije. Tako pa je vsled nespametnosti socialistov prišlo do tega, da jih je pomandral s svojimi krdeli Mussolini, dokler se ni postavil sam po državnem preobratu na čelo vlade, kjer zdaj absolutistično gospodari, ne oziraje se niti na liberalce, niti na popolare ali pa celo na socialiste, dasi imajo te stranke v parlamentu veliko večino nad nezatno fašistovsko frakcijo in so popolari do zadnjih dni imeli svoje zastopnike tudi v vladi.

Kako je bilo to mogoče?

Mussolinija radi primerjajo z Napoleonom. Toda čeprav bi se dal nekoliko primerjati z njim po osebnih energiji, so vendar pogoji, pod katerimi je Napoleon prevzel vodstvo Francije, zelo različni od onih, pod katerimi je Mussolini prišel do diktature.

Napoleon razen enega ali dveh članov direktorija ni imel nobenega nasprotnika, je v sebi posebej takorekoč vso francosko revolucijo, je bil njen general in je z armado imel na svoji strani celokupno francosko ljudstvo, tako da je njegov državni udarec zadel samo osebne interese male klike, za deželo pa je pomenil popolnoma normalni izhod iz položaja, nastalega po nevarni koaliciji, katero je bila zasnovala proti Franciji Anglija. Mussolini pa je izvedel svojo revolucijo končno vendarle proti večini dežele zgolj s svojimi fašisti, izrabljajoč v svoje svrhe strah velike industrije pred boljsevizmom, oziroma socializacijo, dočim nezadovoljnost znatnega dela ljudskih mas s socialisti ni izvirala toliko iz načelnega nasprotstva do njihovih socializacijskih težej, kolikor iz razočaranja nad njihovo očitno nesposobnostjo. Tako se razlaga pasivno razpoloženje mas napram fašistovski diktaturi, katero se ne sme zamenjati z aktivno soudeležbo, ki se omejuje na fašistovska krdela in del častniškega zbora armade. Kar se tiče velepridobitnih krogov, je njihovo končno stališče do Mussolinija odvisno od tega, kako bo rešil finančno-gospodarske probleme dežele. Precejšen del liberalcev pa je že izpočetka zrl na diktaturo z nezaupanjem, tako zavoljo svojih parlamentarnih svobodnjaških tradicij, katere diktatura brezobzirno gazi, kakor zavoljo prestiža krone, ki jo je Mussolini brutalno potisnil v stran, katera pa ima še zmiraj pristašev, tudi v armadi. Tako imamo v Italiji pravi unikum, da obstoja krona poleg diktatorja, fašistovska milica, ki prisega zgolj »domovini«, poleg armade, ki prisega kralju, vrhovni svet fašistov poleg parlamenta. Ovire, ki jih ima premagati Mussolini, so torej čisto drugačne, nego one, ki so stale na potu Napoleonu, ne glede na to, da je Mussolini tudi po svojem karakteru samo Napoleonček, in ne glede na to, da so stali Napoleonu ob strani veliki državniki in generali, dočim je Mussolini obdan od kričarjev pritlikavcev, kojih glavno sredstvo so batine in ricinovo olje.

Potlačiti v tri skupine razklano in zraven tega še od boljsevikov vedno nadlegovano socialistično opozicijo in liberalce, ki so kakor povsod tudi v Italiji bolj močni po svoji publicistiki, nego po organizaciji v širših plasteh ljudstva, diktatorju ni bilo težko, pač pa so bili in so trd oreh zanj popolarari. Po liberalnem časopisju se je seveda tudi pri nas sugeriralo javnosti mnenje, da laška ljudska stranka s fašizmom simpatizira, in se je to deloma izvajalo iz politike Vatikana, ki da si na eni strani obeta od Mussolinija rešitev rimskega vprašanja, na drugi pa baje rada vidi, da popolari niso neomejeni gospodarji političnega udeleženja italijanskih katoličanov. Kot tretji moment se navaja, da desničarji v ljudski stranki v fašizmu vidijo protiutež proti socialističnim idejam, s katerimi je ljudska stranka »okuzena«. Toda to naziranje je le plod popol-

nega neumevanja tako ljudske stranke kakor političnih smernic katoliške cerkve. Ravno v tem obstoja sekularna moč tako cerkve kakor katoliških strank po celem svetu, da se umejo obstoječim razmeram tako spretno prilagoditi, da ne žrtvujejo nikoli svojih načel in da se nikoli ne identificirajo z nobenim slučajno obstoječim političnim in družabnim redom tako, da ne bi mogli ob pravem momentu preko njega do nove in popolnejše oblike v smislu svojih najvišjih etičnih smernic, ki so neka absolutnega, dočim je vsak tuzemski družabni red, pa naj je celo krščanskosocialni, samo relativen. To je tista skrivnost katoliške cerkve in katoliških strank, ki je niso razumeli že reformatorji v srednjem veku (glej Harnackovo »Zgodovino dogem«, II. del. kjer veliki protestantski učenjak tako izbornu obrišuje to odliko katolicizma) in je ne razume tudi ne moderni liberalizem. Fašizem je tudi menil, da bo mogel katoliško politično gibanje absorbirati vase s tem, da postavi na ščit nekatere zahteve, ki tvorijo važni del popolarskega programa; versko-nravnstveni pouk v osnovnih šolah, upoštevanje papeštva kot važnega moralnega faktorja za državo in narod, zatrelje framasonstva in podobno. Bilo bi zelo naivno od katoličanov pričakovati, da onemogočijo uresničenje teh točk od strani njim sicer po svoji ideologiji tujege režima, bilo bi pa ravno tako naivno, če bi kdo pričakoval, da katoličani zaradi tega žrtvujejo svoj obstoj kot politična stranka, kakor se je tega nadejal Mussolini. On se pač kot dedič svobodomiselnih idej ne more vmisлити v ideologijo katolicizma, ki dobro ve ločiti med taktiko in načeli, med stvarmi relativne in stvarmi absolutne vrednosti, med dejstvi, ki izvirajo iz oportunitete in so le slučajno dobra, in dejstvi, ki so aдекватni izraz svetovnega nazora. Mussolini je sicer skušal zanesti razdor v vrste popolarov, je povzročil začasno zmedo in njen pomen pretiraval potom časopisja, ki je v Italiji, izvzemši dva ali tri liste, vse podkupljivo, uspel pa ni — popolarji so zdaj spravili njega v odvisnost od sebe, namesto da bi oni postali njegovo orodje.

Zgodilo se je pa to tako-le:

Don Sturzo je previdno čakal ugodnega momenta. Nato je sklical strankin zbor v Torin. Tu je v sijajnem govoru — in to v romanskih deželah pomeni jako veliko — razgrnil idejni program ljudske stranke. Deničarji so zopet videli tisto načelno razliko, ki katoliško stranko loči od vseh drugih in ki brani katolikolu, da zaradi slučajnih ugodnosti istovetji belo s črnim. Sili teh argumentov se niso mogli ogniti. Levičarji pa so bili tudi zadovoljni, videč, kako je socialna preureditev družbe po večnih vidikih katolicizma slejkoprej svetišče katoliške stranke. Kakor nikjer drugod na svetu, tako se tudi v Italiji katoliški duhovi niso ločili, kajti vektornajni principi, ki družijo desno in levo, so močnejši od zahtev relativne vrednosti.

Tako je mogel don Sturzo pogojno priporočati sodelovanje z diktatorjevo vlado, do tiste meje, ki jo dovoljuje ozir na splošni blagor, vzdržujoč princip parlamentarizma, proporcionalnega volivnega reda in demokratskih metod, kolikor je v danih razmerah pač mogoče. Stranka se ni pokazala samo načeloma enotno, marveč se je po torinskem zboru le še utrdila. Mussolini pa je zdaj jasno videl, da je njegov načrt doživel popolni brodolom.

Odločni nastop popolarske stranke je bil signal za vse strahopetce, ki so se dozdale od fašistov terorizirati: vlil je poguma tako socialistom kakor staroliberalcem. Odslej so popolarji vodilna moč vse opozicije v Italiji. Zbudili so pa opozicijo tudi med fašisti samimi. Pokazalo se je, da fašizem nikakor ni tako kompakten, kakor se je predstavljal svetu in da ga drži skupaj le surova brutalna sila Mussolinija in osebni interesi. Kjer ni trdne idejne podlage, je to le naravno. Finančna reforma, ki jo je Mussolini napovedal, je zaenkrat le še na papirju, redukcija uradništva, uslužbencev in armadnega častniškega zbora se vrši po strankarskih vidikih, mednarodni položaj Italije je tak, kakor je bil preje, to se pravi, Francija ji je slejkoprej nasprotna, Anglija jo pa le izrablja za svoje interese v Orientu, o socialnih reformah ni nobenega sledu. Jako nevarna pa postaja za diktatorja sčasoma tudi krona. Kakor pozitivno vemo, je krona le prisiljena odnehalo od svoje prvotne namere, da fašistovski državni udar s silo uduši. Krona pa je tudi pozneje večkrat odrekla diktatorju sankcijo za razne njegove načrte, o čemer se javno ne piše, a je vsem v Italiji izvestno. V najnovšem času pa je našla krona celo zaslonbe v ljudskih masah, zlasti v Siciliji, kjer se širi proti fašizmu takozvano soldinsko gibanje. Del častniškega zbora pod vodstvom generala Badooglio se diktatorju upira in snuje vojaško diktaturo. To stanje ne more dolgo trajati in prišlo bo vnovič do državljanske vojske. Mussolini potuje okoli, da vpliva na ljudske mase in vlije poguma svoji narodni milici, potuje pa tudi kralj, ki se da od ljudstva aklamirati in hoče privezati nase armado.

Tukaj pa je še parlament. Da se ga je Mussolini že ob prvem udarcu iznebil, bi danes ne bil tista sila, ki ga utegne strmo-glaviti. Mussoliniju je glavna skrb, da izsili od parlamenta volivno reformo, katera bi mu dala s pomočjo terorja večino. To bi bil dosegel, če bi se mu bilo posrečilo eliminirati iz političnega življenja ljudsko stranko. Po torinskem kongresu na je to upanje padlo v vodo, dasi je don Sturzo diktatorju dal možnost, da koordinira svojo politiko s politiko ljudske stranke, s tem, da je zagotovil Mussoliniju nadaljnega sodelovanja popolarskih ministrov v vladi. Diktator pa je zahteval brezpogojno pokorščino, da bi mogel s pomočjo popolarov izvesti predvsem volivno reformo, kakor jo on zamišlja, in parla-

ment popolnoma odpraviti. Popolarski ministri so odšli, Mussolini pa je svojo moč prečnil, in ima zdaj v parlamentu očitne nasprotnike celo iz lastnih vrst. Partito popolare je zdaj napravil še veliko bolj spretno potezo, nego so bile vse prejšnje. Pripomogel je diktatorju do večine pri glasovanju o budžetnem provizoriju, njega pa, ki mu odpovedujejo zvestobo mnogi lastni tovariši, prisilil, da zdaj zopet išče pomoči ljudske stranke in se z njo pogaja. Tako si ljudska stranka pri volivni reformi zagotavlja svoj prejšnji položaj in tako prepreči udušitev demokratizma. Sicer pa popolari ne zahtevajo samo, da se upošteva proporcionalna moč strank, ampak da se izvedejo volitve šele, ko se politični položaj v deželi popolnoma normalizira in bo volivna svoboda zagotovljena.

Diktator zdaj zopet potuje in je postal jako nervozen. Izgubil je samozavest in poroga po najbrutalnejših sredstvih zoper lastne nepokorne somišljenike, kar je znak, da se nahaja pred padcem. Padeč fašistovske diktature pa bo velikega pomena za vso Evropo, ker je bil Mussolini najjačja moralna opora celokupne svetovne reakcije.

R. S.

ŠOLSKO VPRAŠANJE V NEMČIJI

V protestantsko-katoliški Nemčiji z močno svobodomiselnostjo meščansko in socialno demokracijo je sporazum v šolskem vprašanju naravno zelo težka stvar.

Stara nemška šola je bila centralistično-liberalna, je težila za enotnostjo vsega pouka v državi in je upoštevala verskonravstveni pouk, toda le kot nekaj »učni predmet«¹ zase, ne da bi se vera raztezala na celotno vzgojo, ki se je podeljevala vsem konfesijam skupaj po brezkonfesionalnih načelih, vsled česar je državna šola dobila ime »simultanske šole«. S tem katoličani nikakor niso bili zadovoljni, zahtevali so strogo versko šolo zase, dočim je liberalno in socialistično prebivalstvo z državno šolo bilo nezadovoljno iz ravno nasprotnih razlogov. Po zlomu nemškega cesarstva so se stranke, ki so prevzele naloge ustvariti novo republikansko vladno, v Weimaru ob priložnosti začetja nove ustave l. 1919. dogovorile tudi glede temeljnih smernic bodoče šole. Zdaj se ta državnošolski zakon že tri leta izdeluje in še vedno ni prišel pred državni zbor. Vzrok je ta, da je kompromis med katoličani, združenimi v centru, svobodomiselnimi buržuaznimi strankami in socialnimi demokrati v tem pogledu izredno težak. Spočetka so posebno socialni demokrati celo zadevo hudo zavlačevali, ker so podpirali svobodomiselnost v težnji po enotni, strogo centralistični in izključno državni šoli, v zadnjem času pa je njihov odpor postal dokaj manj upoštevanja vreden, ker se med prej svobodomiselnim meščanstvom jako razširjajo konservativne struje, ki so

sicer za državno enotno šolo, toda nočejo več vedeti o brezverski ali versko indiferentni vzgoji. To je nekoliko olajšalo možnost kompromisa, ki se je te dni dosegel med večinskimi strankami nemškega državnega zbora, med katerimi socialne demokracije nič več ni. Ta delovna večina, sestojeca iz Centra, Nemške ljudske stranke, Bavarske ljudske stranke in Demokratske stranke, je po dolgotrajnih pogajanjih izdelala kompromisne predloge za šolski zakon, ki predvidevajo tri vrste ljudskih šol:

1. **Skupno šolo** (Gemeinschaftsschule). V tej šoli se podaja pouk na versko-nravnem temelju brez ozira na razlike posameznih veroizpovedi. Pač pa se verski pouk kot poseben predmet vrši ločeno, za vsako veroizpoved zase, pod pogoji, ki jih omenjamo pozneje. Učiteljstvo na teh šolah mora biti po svojem svetovnem prepričanju v soglasju z večino šolo obiskujočih učencev: na enorazrednicah mora biti učitelj pripadnik tiste vere, oziroma tistega svetovnega prepričanja kakor večina učencev; na šolah, kjer sta dva ali več učiteljev, naj se vzame po en učitelj iz vsake veroizpovedi oziroma svetovnega prepričanja, ki mu pripada najmanj 40 učencev; kjer je več nego troje učiteljev, naj dobe po enega svojega učitelja tudi verske in brezverske manjšine, ako štejejo vsaj po 30 učencev.

2. **Verska šola** (Bekanntnisschule). Verske šole morejo biti evangelične, katoliške ali judovske. Pouk na teh šolah se vrši po učiteljih in v duhu posamezne veroizpovedi. Verske vaje se smejo gojiti, vendar tako, da vsled njih ni prikrajanj pouk. Učni načrt in knjige se morajo prilagoditi duhu posamezne verske šole. Samostojnost posameznih učnih predmetov in pravica državnega šolskega nadzorstva ostane nedotaknjena. Kar tiče učiteljstva za te šole, pravi načrt: Dežele imajo dolžnost, da poskrbe za primerno izobrazbo zadostnega števila učiteljstva za verske šole, ne da bi pri tem trpela enotna izobrazba učiteljstva. Dalje določa načrt, da imajo zastopniki verskih družb v občinah, kjer obstoja verska šola, v krajevnih šolsko-upravnih zastopih sedež in glas. Verska šola ne izgubi svojega značaja, ako jo obiskujejo otroci drugega veroizpovedanja in ako njej poučujejo strokovni učitelji ali verski učitelji za manjšine, ki pripadajo drugi veroizpovedi.

3. **Svetna šola** (weltliche Schule). Na teh šolah se ne vrši nikak verski pouk. Odpri so za vse učence. Učiteljstvo more pripadati katerikoli veri ali svetovnemu prepričanju. Pouk se vrši temeljem splošnih učnih načrtov, vendar se morejo učne knjige prilagoditi duhu te šole. Svetne šole se ustanavljajo na zahtevo udruženj, ki imajo značaj javnopravnih korporacij. Podrobna ureditev takih šol se prepušča deželni oblastem.

Poseben predlog je posvečen 4. verskemu pouku. Predlog določa, da je verski pouk na vseh ljudskih šolah (to je na »Gemeinschaftsschule«), izvzemši svetno šolo, reden, a ne obvezen predmet. Udeleževati se ga morajo vsi učenci — ako jih niso starši ali njih namestniki odglasili za ta predmet. Vse šole so dolžne uvesti verski pouk posameznih veroizpovedi ali pouk o нравnosti za manjšine, ako to zahtevajo vzgojitelji vsaj 12 učencev. Za manjšine, ki tega števila ne dosežajo, morajo dati šole na zahtevo za zasebni pouk na razpoložljive šolske prostore s kurjavo in razsvetljavo brezplačno. Učni načrt in knjige za verski pouk se določijo v sporazumu s posameznimi verskimi družbami; istotako se sporazumno sklenejo določbe za izpite veroučiteljev. Državno nadzorstvo se razteza na zunanji šolski red, šolsko disciplino, šolski obisk in izvrševanje splošnih pedagoški-metodičnih načel. Zastopniki verskih družb imajo pravico, da se po predhodni obvestitvi pristojnih državnih nadzorstvenih oblasti prepričajo, ako se verski pouk vrši po njihovih načelih. Vendar tem zastopnikom verskih družb nasproti učiteljstvu ne pripadajo službeno-nadzorske pravice.

To bi bile glavne določbe kompromisnih predlogov parlamentarne večine za ureditev šolskega vprašanja. Verni katoličani kakor protestanti imajo proti tem načrtom težke pomisleke. Skupna šola je pravzaprav versko čisto brezbarvna šola, ki verski pouk smatra zgolj za predmet, vzgojni duh pa je nekako splošno-verski, pouk po principih določene veroizpovedi, oziroma cerkve je odvisen od samoodločbe staršev. Vendar so uvedene nekatere kavelje v prid verstva, da se more to šolo sprejeti proti kompenzaciji, ki obstoja v priznanju posebne izrecno verske šole. Žal iz kompromisnega načrta delavne večine ne vidimo, pod kakšnimi pogoji se ta šola ustanovi, ker je to praktično največjega pomena. Največji pomislek vzbuja določilo, da imajo za vzgojo učiteljskega naraščaja za versko šolo, kar je prvi bitni pogoj za versko šolo, skrbeti dežele, med katerimi imajo nekatere svobodomiselnost večino (n. pr. Turingija in Saška).

Javna svetna šola sama brez vsakega verskega pouka pa je po našem mnenju celo popolnoma neopravičljiva. Otrok ni samo član svoje družine, ampak tudi član širših zajednic: občine, države, človeštva. Kjer in dokler večina teh zajednic še priznava in goji verske tradicije, se mora tudi vsa mladina brez izjeme vzgajati v smislu teh tradicij. Drugače si države in družba same vzgajajo tuje, sovražne elemente, same pripravljajo bodoči globoki razdor, z eno besedo delajo same proti sebi. Etika vseh narodov in celokupne družbe temelji do danes v nadnaravnih, verskih nagibih. Čemu dovoliti tako koncesijo strankam, ki

v pogledu svetovnega naziranja dejansko ne zastopajo niti lastnih volivcev, marveč samo mali krog voditeljev? Svetna brezverska šola pomeni nevarnost za nadaljni obstoj civilizirane družbe, oziroma je najbolje sredstvo za nadaljnje moralno razkranje krščanskega človeštva: to bi moralo danes vsem državnikom biti jasno. — a.

Revije in knjige.

Slovinci. Zemljepisni, zgodovinski, politični, kulturni, gospodarski in socialni pregled. Napisal Fr. Erjavec. 6. zvezek »Znanstvene knjižnice«. V Ljubljani 1923. Založila Jugoslovanska knjigarna. (Z dvema zemljevidoma ter mnogimi preglednimi tabelami.) Strani 260. — Kaj je ta knjiga nam, Slovincem? Vsestransko utemeljevanje, zakaj hočemo skupno državo, ki nam je življenjski pogoj in naša — vsaj v sedanjem družabnem redu — »najvišja materialna dobrina, po kateri smo stremeli, odkar smo se politično zavedli« (str. 244), obenem pa gotovo mero avtonomije v političnem, kulturnem, socialnopolitičnem ter gospodarskem (finančnem) oziru. Narekuje nam to dvojno zahtevo vsa naša preteklost, vsa naša zemljepisna lega, vse naše gospodarske razmere. Če zahtevamo kulturno avtonomijo, smo v soglasju z našimi največjimi možmi od Trubarja do Prešerna, Levstika, Jurčiča; zahtevajoč gospodarsko in socialnopolitično samoupravo pa smo v soglasju s krutimi praktičnimi potrebami našega naroda. — Knjigi želimo in privoščimo mnogo čitateljev. Najprej jo vzemite v roke vi, ki ste dne 18. marca t. l. glasovali v tolikem številu zoper centralizem, za goriomenjeno četverno avtonomijo. Tu imate še enkrat vsestransko podprte dokaze, da ste prav storili, ko ste tako glasovali. In ko jo boste brali in prebrali, vam bo še bolj očitno, da se v naši državi po enem kopitu zares ne da vladati. Seveda bi se to še bolj videlo, ako bi dobili enako knjigo o Hrvatih in Srbih. Zelo bi bilo želeli, da bi jo čitali tudi Srbi in Hrvati. Dozdaj se je često primerilo da je prišel srbski inteligent v Slovenijo ter se živo zanimal kdo smo prav za prav mi Slovenci, kako se nam je doslej godilo, kaj smo za kulturo ustvarili. Kaj smo takemu možu mogli nuditi? Edino Kerkovo, med vojno v nemškem jeziku izdano delce! Sedaj se srbski politikar lahko dovolj dobro pouči o nas. Vendar bi tu pripomnil, naj bi avtor v drugi izdaji še bolj upošteval vse razne predsodke, ki so jih morda že pred ujedinjenjem imeli zoper nas, in ki so jih v teh štirih letih povzročili razni činitelji. Sicer jih knjiga s svojimi dejstvi že sama zavrača; vendar treba tu kar naravnost imenovati dotične laži. — Pisatelj je razdelil vso bogato snov na dvanajst poglavij; snov je raznolika: zemljepis, jezikoslovje, industrija, umetnost itd., a vse je obde-

lano z enako ljubeznivi in — reči moramo — pravilnostjo. V nekaterih poglavjih se posebno čuti, da jih je pisatelj sam doživel. — Prvi pogoj dobrega sožitja treh bratov je, da se med seboj vsestransko spoznajo; od strani Slovencev je tu dana lepa prilika. Naj bi sledila še brata. Drugi pogoj pa je — kakor je l. 1921. v Beogr. Dnevniku zapisal Nestor Letopisac: resnica, vest, poštenje. Evo vam, bratje; to je resnica o nas; iz te knjige spoznate, da smo napram vam vedno ravnali po vesti in s poštenjem.

J. D.

Südslawien. Land und Leute, Geschichte und Kultur, Produktion und Handel in Einzeldarstellungen. Im Auftrage des Meßamtes Frankfurt a. M. herausgegeben von Hermann Wendel. (Schriften des Frankfurter Meßamtes, Heft 10.) — Bogato nemško tržišče Frankfurt izdaja ob priliki svojih velesejmov celo posebno knjižnico, ki naj posetnike seznanja med drugim tudi z razmerami v državah, s katerimi so Nemci v trgovskih odnosjih ali s katerimi nameravajo stopiti v tesnejše gospodarske zveze. Tako je izšla n. pr. že knjiga o Holandcih, o Finicah, o Švedih; v vrsti teh knjig je izšlo tudi informativno delo o Jugoslaviji, ki mu je napisal Wendel kot urednik uvod, dočim so vse prispevke napisali državljani Jugoslavije; 2 Slovenca (Erjavec in dr. Glonar), 1 Nемец in 7 Srbohrvatov (med njimi bodo pač Srbi v znatni večini). Taka knjiga nima pomena samo za trgovino, ampak tudi s splošno kulturnega stališča; seznaniti hoče v velikih potezah Nemce z južnimi Slovani, češ, da je izmed vseh vzrokov narodnega sovraštva najhujši — nevednost. Zato se knjiga ne peča samo z našo poljedelsko produkcijo (dr. Popović), z industrijo v Jugoslaviji (dr. Lazarević), s kopališči in s turistikom, s trgovsko pogodbo z Nemčijo (dr. Berlin), ampak tudi z zgodovino (dr. Stanojević), z literarnimi stiki južnih Slovanov z Nemci (dr. Glonar), z nemškim jezikom v Jugoslaviji (Erjavec) in z razmerami nemških državljanov v kraljevini SHS (dr. Graßl). Tako je postala knjiga pomembna tudi za nas ne samo radi tega, ker bo ustvarjala v Nemčiji sodbo o naši državi, ampak tudi kot priložnost, kjer dobimo sestavljene precej statistike o našem narodnem gospodarstvu. — S političnega stališča sta posebno zanimiva dva članka: Nemstvo v Jugoslaviji (dr. Graßl) in Nemčija in Jugoslavija (Dragiša Lapčević). Prvi članek tvori nekaj program Nemcev v naši državi, ki ga bodo skušali izvoljeni zastopniki nemškega naroda uveljaviti v narodni skupščini, oziroma pri svojih dogovorih z vlado. Tu beremo stavke, katerih upravičenost mora vsak priznati in ki se deloma dajo doslovno prevesti na položaj — Slovencev na Koroškem, n. pr.: »Daß Kinder nur in ihrer Muttersprache mit Erfolg unterrichtet und namentlich erzogen

werden können, ist eine elementare Wahrheit, über die unter verständigen, unvoreingenommenen Menschen kein Wort verloren zu werden braucht.« Ta spis, v čigar podrobnosti se ne moremo spuščati, je za naše politike približno tako potreben, kakor za njihove tovariše v Nemški Avstriji prebiranje knjige: Aus dem Vilajet Kärnten. Če se bodo taki spisi upoštevali v obeh državah, bo to mnogo doprineslo k zbliznanju med Nemci in južnimi Slovani, za katero se zavzema prof. Lapčević. — Večkrat sem imel priliko razgovarjati se s Srbijanci o vtisu, ki so ga zapustili v njih srcih Avstrijci, Madjari, Nemci, Bolgari in Turki. Rezultat je bil vedno isti: najhujši so bili Bolgari, najboljši pa Nemci iz Nemčije. Lapčević pravi takole: »Der Schreiber dieser Zeilen hat selbst als Leutnant an den Kämpfen gegen die Deutschen von 1914 bis 1918 teilgenommen und wurde mit der Obilich-Medaille und dem Orden des Weißen Adlers mit Schwertern ausgezeichnet, aber seine politische und moralische Überzeugung von dem deutschen Volk ist immer positiv geblieben. Das könnte vielleicht subjektiv sein, aber der Schreiber dieser Zeilen, der während der Kämpfe in unmittelbarer Fühlung mit Soldaten aus verschiedenen Regimentern war, hat von diesen Soldaten nie ein einziges übles Wort gegen die Deutschen gehört. Und während die Bulgaren und Türken mit den größten Flüchen bedacht wurden, hörte man über die Deutschen immer nur eine Meinung, das mit voller Achtung gesprochene: 'Die Germanen sind Kulturmenschen!'« — Lapčević konča s tem, da reasumira v enajstih točkah vsebino svojega spisa; zakaj se moramo kulturno in politično nasloniti na Nemčijo, ne pa na Francijo. Po njegovih izvajanjih govori za to naša kulturna tradicija, naša sprejemljivost za nemško kulturo, nemška solidna industrija in znanstvena literatura, zdravje nemškega naroda, ki še ni dosegel vsiaka svojega razvoja, gospodarski momenti itd. Svetovna vojna ne tvori nikake ovire, kakor srbsko-bulgarska vojna (l. 1885.) ni ovirala sporazuma l. 1912. Vrhtega je Lapčević mnenja, da je povojna Nemčija nekaj čisto drugega nego Viljemova carevina. — O bodočih zvezah Jugoslavije je sedaj še težko govoriti, ko evropske države niti svetovne vojne še niso likvidirale. — Kratko: knjiga obsega lepo vrsto samostojnih razprav o naši državi in našem razmerju do Nemcev. Bral jo bo z veseljem vsakdo, ki lahko mirno prenese kako netočno ali pristransko opazko politične vsebine in ki se n. pr. pri stavku: »Der slowenische Pfarrer Korošec hat eine ziemlich starke Gruppe hinter sich, die eine konservativ-klerikale Partei bildet«, rajši pisatelju smeja, nego da bi se nad njim jezil. Škoda, da je Stanojević za take vrste zabavo bravcu skoro malo preveč poskrbel.

J. D.

Gospodarska zveza Ljubljana

Prodaja vse potrebščine
za delavca, kmeta in
uradnika

Kupuje vse poljske pridelke

Izdeluje mesne in mlekar-
ske izdelke useh vrst

Prvo delausko konsumno društvo v Ljubljani

ima bogato izbero manufakture, češke lončene posode, klo-
bukov, usakovrstno špecerijsko blago; v zadrugi kleti
na Kongresnem trgu šte. 2 dobro vino po nizki ceni

Frnilne vloge članov obrestuje po 5%
Člani dobe 3% blagovni popust

Pristopnina 10 K, delež 100 K — Prijave sprejema pisarna
na Kongresnem trgu šte. 2 in vse zadrugne prodajalne
V Vašem interesu je, da postanete član, članica naše zadruge

Najboljše in najtrpežnejše blago kupite pri
oblačilnici za Slovenijo, r. z. z o. z. v Ljubljani

Prodajalne na drobno
so v Stritarjevi ulici šte. 5 in v hiši
„Gospodarske Zveze“ na Dunajski cesti

Glavno skladišče

je v Ljubljani v „Kresiji“, Lingarjeva
ulica šte. 1, I. nadstropje

Podružnica v Somboru (Bačka), Aleksandrova ulica št. 11
Oglejte si njene zaloge! — Zadrugno podjetje! — Svoji k svojim!

Zadružna Gospodarska banka d. d.

(v lastni palači vis-à-vis
hotela „Union“) Ljubljana, Miklošičeva cesta 10

Telefon štev. 57

Podružnice: Djakovo, Maribor, Sarajevo, Sombor, Split, Šibenik. Ekspozitura: Bled.

Interesna skupnost s Sveopčo Znanstveno banko d. d. v Zagrebu in njeno
podružnico v Karlovcu ter Gospodarsko banko d. d. v Novem Sadu.

Kapital in rezerve skupno nad 15,000.000 Din. — Pooblaščen prodajalec srečk Drž. razr. loterije.

Daje trgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednosne papirje, kupuje
in prodaja tuje valute in devize, sprejema vloge v tekočem računu in na vložne
knjižice ter preskrbuje vse bančne in borzne transakcije pod najugodnejšimi pogoji.